Тувинская республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 33 (1333) | 1987 чылдың февраль 7, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көпеек.

СЭКП ТК-НЫҢ ПОЛИТБЮРОЗУНДА

Чоннуң хереглел барааннарын бүдүрер, амыдырал хандырылга, ниитиниң чемненилге адырларынга кооперативтер тургузар талазы-биле партияның XXVII съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр чазактың ажылдап кылган хемчеглерин СЭКП ТК-ның Политбюрозу февраль 5-те болган хуралынга чугаалашкаш, чүүлдүг деп көрген.

Чурттакчы чоннуң ниитиниң чемненилге продукциязынга, амыдыралга ачы-дуза чедиреринге болгаш бараанарга херегленин хандырарынга күрүне бүдүрүлгелеринге болгаш организацияларынга немелде болуп, кооперативтер-ону улам на долузу-биле хандырар арганы бээр ужурлуг деп хуралга демдеглээн. Чижек уставтарга дүүштүр кооперативтер чарылгазын орулгазы-биле дуглаарының база бот-акшаландырыышкынның үндезининге ажылдаар болгаш бодунуң ажыл-агыйжы чорудулгазының түңнелдери дээш долу харыысалгалыг болур.

Ниитилел бүдүрүлгезинде киришпейн турар пенсионерлерни болгаш өске-даа хамаатыларны, ол ышкаш студентилерни, өөреникчилерни кооперативтерге киириштирерин төлевилээн. Кооперативтерниң тургузарынга болгаш оларның чедиишкинниг ажылдаарынга бүгү хемчеглер-биле дуза чедирерин чер-черниң партия болгаш совет органнарынга саналдаан.

Чогаадыкчы эвилелдерниң ажыл-чорудулгазының байдалын экижидериниң дугайында айтырыгны Политбюронуң хуралынга чугаалажып көрген. Совет литератураның болгаш уран чүүлдүң улам ындай хөгжүлдези, ниитилелдиң угаан-бодал амыдыралынга оларның ролюнуң бедээни чогаадыкчы эвилелдерниң мурнунга идейлиг-уран арга талазы-биле улуг ужур-дузалыг бүгү хевирниң болгаш жанрларның чогаалдарын тургузарының харыысалгалыг сорулгаларын салып турар. Ону барымдаалап көрткеш, чогаалчылар, кинематографистер, композиторлар, театр ажылдакчылары болгаш чурукчулар эвилелдериниң ажылын улам ындай идепкейжидер, ол эвилелдерниң материал-техниктиг баазазын быжыглаар, чуртталга бажыңнарын, чогаадылга бажыңнарын тудар, ол ышкаш ном үндүрер ажылды, литератураны болгаш уран чүүлдү пропагандалаарын сайзырангайжыдар талазы-биле хемчеглерни төлевилээн доктаалды СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Бот-тывынгыр техниктиг чогаадылганы улам ындай хөгжүдер дугайында доктаалды СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ ТК хүлээп алган. Бүдүрүлгелерге, организацияларга, культура ордуларынга болгаш бажыңнарынга, улус депутаттарының хоорай болгаш район Советтериниң күүсекчи комитеттериниң өске-даа албан черлеринге техниктиг чогаадылга клубтарын тургузары, оларны чепсек-херекселдер, дериглер болгаш материалдар-биле хандырары ында көрдүнген. Чогуур министерстволарга болгаш ведомстволарга клубтарны акшаландырарының болгаш материал-техниктиг хандырылганың, ол ышкаш эң дээре ажылдап кылган чүүлдерниң тургузукчуларын шаңнап-мактаарының чурумун тургузарын дааскан. Бот-тывынгыр чогаадылганы пропагандалаарын күштелдирер, техниканың үлегерлериниң көрүлдезин, конкурстарын болгаш делгелгелерин доктаамал чорудар талазы-биле хемчеглерни төлевилээн. Техниканың кол хевирлериниң талазы-биле ындыг чогаадылганы хөгжүдери дээш харыысалгалыг машина тудуунуң кол министерстволарын тодаргайлаан. Ол ажылдарны дүүштүрүп чорударын ССРЭ-ниң Чогаадылгалар болгаш ажыдыышкыннар талазы-биле күрүне комитединге хүлээндирген.

1986 чылда СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң ажылының түңнелдерин чугаалажып көрген. СЭКП-ның XXVII съездиниң, Төп Комитеттиң социал-экономиктиг хөгжүлдениң кол айтырыгларының, партия болгаш күрүне сагылга-чурумун быжыглаар, партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын бадыткап тургузар, чогумчалыг эвес болуушкуннар-биле демисел талазы-биле шиитпирлерин боттандырып чорудуп турарынга контрольду ПКК күштелдирген деп демдеглээн. ПКК-ның ажыл-чорудулгазын чүүлдүгзүнүп көрген, партийжи контроль органнарының эң чугула сорулгазы партияның шиитпирлериниң күүселдезиниң дээштиг контролюн хандырары, оларның контроль ажылын экижидери болур деп, Политбюро онзалап демдеглээн. Партия, күрүне, ажыл-агый болгаш хөй-нииити амыдыралының бүгү участоктарынга кадрларның ажылынга шынгыы контрольду тургузары эргежок чугула. Хожудангай, дужуметтиг чорук болгаш социализмге таарышпас өске-даа болуушкуннар-биле демиселди күштелдирери, СЭКП Программазының болгаш Уставының негелделерин, коммунистиг моральдың нормаларын сагыры дээш кандыг-даа удуртукчуга, коммунист бүрүзүнге шынгыы негелдени тургузары принципиалдыг чугула.

СЭКП ТК-ның январь (1987 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күүседир талазы-биле организакчы ажылдың, партия болгаш күрүне тургузуушкунунуң айтырыгларын, ол ышкаш тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруун хандырарынче угланган дашты политиктиг чамдык өске-даа айтырыгларны СЭКП ТК-ның Политбюрозу чугаалажып көрген.

Бөгүн—комсомолдуң XXII область конференциязы ажыттынар

• • •

Бай-Тайга районнуң комсомолчулары СЭКП-ның XXVII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга шалыпчы үлүүн киирер дээш, районнуң улус ажыл-агыйының бүгү адырларында кызымак ажылдап турарлар. Оларның хөй кезии мал ажылында, тудугжу бригадаларда болгаш амыдырал хандырылгазының адырларында.

Бо хүннерде районнуң чамдык комсомолчулары болгаш аныяктары кышкы хүннерде малдың чаш төлүн менди камгалап алырынга күш-ажылчы үлүүн киирип, сакманчылап турарлар. Бай-Тайгада аныяк мурнакчылар Улуг Октябрьның 70 чыл болур юбилейин чедиишкинниг уткуур дээш, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, быжыг сагылга-чурумнуг болуп, кужениишкинниг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: ВЛКСМ-ниң XXII область конференциязының Бай-Тайга районда келген делегаттары.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

• • •

КОМСОМОЛГА ПАРТИЙЖИ УДУРТУЛГА

Бөгүн Кызылга комсомолдуң XXII область конференциязы ажыттынар. Республиканың бүгү булуңнарындан аныяктарның төлээлекчилери эрткен ийи чыл дургузунда кылган ажылын түңнеп, партияның XXVII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле комсомолдуң область организациязының ажыл-чорудулгазын бүгү талалыг ханы анализтеп, келир үедеги сорулгаларны тодарадырлар.

Ам-даа чаңгыс эвес удаа чедир кылыр, эде кылыр, катап эгелээр апаар бис—бо ленинчи бодал-биле амгы үеде бистиң чуртта болуп турар дүргедээшкинче шиитпирлиг эргилде долузу-биле аянныкшкак. Эде тургустунуушкунну амыдыралга шиитпирлии-биле боттандырары чугула. СЭКП Төп Комитединиң январь Пленуму хүннүң айтырыын ынчаар тургузуп турар. «Эде тургустунуушкун — ак сеткилдиг кижи бүрүзүнүң, патриот бүрүзүнүң демиселиниң мурнуку одуруу-дур. Ажыл-херек кижи бүрүзүнге четчир, мурнувуста оруувус узун»—деп, М. С. Горбачев Пленумга түңнел чугаазынга демдеглээн.

ТК-ның Пленуму партияның болгаш совет ниитилелдиң мурнунга улуг сорулгаларны салган. Ону амыдыралга боттандырары — комсомол комитеттериниң база харыысалгалыг, ылап-ла күүседир ужурлуг программазы-дыр. «Амгы үеде, демократтыг өскерилгелерниң, эде тургустунуушкуннуң сорулгаларын боттандырарынга чоннуң боттуг киржилгезин калбартырының эргежок чугулазының дугайында чугаалап турувуста, аныяк салгалдың туружунуң дугайында айтырыг аажок улуг политиктиг ужур-утказыг боор турар» деп Пленумга демдеглеттинген. Ол дээрге, партияның бодунуң дайынчы курлавыры — Ленинчи комсомолга, совет аныяктарга быжыг бүзүрелиниң база бир көскү херечизи-дир.

Коммунистиг партия комсомолду, Советтер чурттуң аныяктарын ёзулуг-ла ада сагыш салыышкын болгаш кичээңгей-биле көрүп турар. Аныяктар партийжи удуртулга — социалистиг ниитилелге революсчу үзел-бодалдарны салгал дамчыдарының эң чугула негелдези болгаш быжыг магадылалы болур деп ленинчи чагыгны партия бодунуң бо талазы-биле ажылынга удуртулга болдурган.

Республиканың комсомол организациязы бодунуң хүрээлеринде барык дөртен муң оолдар болгаш кыстарны каттыштырып, улуг салгалдарның чаагай чаңчылдарын аныяктарның уламчылаарынга, кандыг-даа берге база харыысалгалыг ажыл-херектерни күүседиринге төлептиг үлүг-хуузун киириштирип турар. Кайда-ла партия организациязы комсомолга боттуг дузазын көргүзүп, ону бүгү талалыг деткип турар болдур, чедиишкиннер ында улуг дээрзин В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказының № 4 ээлчээнде, Кызылдың «Детский мир» садыында, Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» совхозунуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында комсомолчу-аныяктарның мурнакчы коллективтериниң дуржулгазы херечилеп турар.

Ооң-биле кады аныяктар аразында күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи бот-идепкейниң чавыс болуруун, ниитиниң корум-чурумун үрей бээриниң фактыларын болгаш өске-даа четпес чүүлдерни көрүп болур. Оларның үнүп кээриниң чылдагааннары ангы-ангы. Ынчалза-даа оларның эң колу — комсомол организацияларының аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын чогуур деңнелге чорудуп шыдавааныңда деп дорт айтыр апаар. Ындыг болганда ук организацияларга партийжи удуртулганың кошкак болганы ол-дур. Өзүп орар салгалдарның коммунистиг кижизидилгезин экижидери —партияның, бүгү-ниитиниң эң чугула херээ. Ону бистиң чуртувустуң келир үедеги идегелдиг туружунуң, күчү-шыдалының херээ деп билип аары чугула.

Республиканың комсомол организацияларынга бо конференция-биле дооступ турар отчёт-соңгулдалыг кампанияның чамдык түңнелдеринден бо ажылда ужур эдертир чүүлдерниң, үре-түңнел чок хоозун чугааларның ам-даа хөй боop турарын көрүп болур. Чижээлээрге, комсомолдуң Бии-Хем, Кызыл район конференцияларынга комсомолчу-аныяктар коллективтериниң, Барыын-Хемчикке аныяктарның хоойлу-дүрүм кижизидилгезиниң, Тожуга аныяктар ортузунга социалистиг чарышты организастаарының дугайында чугаа хөй болган-даа болза, оон кандыг түңнелдер үндүртүнгенин, кандыг тодаргай сорулгалар салдынганы эки-ле билдинмээн. А республикада эң улуг комсомол организациязы —Кызыл хоорай организациязының конференциязынга делегаттар хоорай комитеди мурнундагы конференциядан бээр үеде тодаргай чүнү кылганыл, чүү өскерилгени деп айтырыгга чиге харыы албааннар. Мындыг чижектерни ам-даа киирип болур. Ол дээрге, комсомолчуларның боттарының бот-идепкейиниң куду болганы-биле чергелештир оларга партия организацияларының талазындан удуртулганың, боттуг дузаның кошкак болганының херечилери-дир.

Коммунист кижиниң комсомолга ажылы — ол дээрге, харыысалгалыг партийжи ажыл, ындыг болганда ону ак сеткилдиг күүседир херек. Партия организациялары, оларның комитеттери, комсомол чалыы салгалдың мурнунга келир үени ажыдып, аныяк өскенни чаартылганың ёзулуг эрестиг киржикчилери болдурарын чедип алыр чүүлдерни кылыр ужурлуг.

БҮЗҮРЕДИВИС

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» совхозунуң таражылары часкы хову ажылдарынга эки белеткенип турар. Тракторларның болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машина-техниказының септелгези график ёзугаар чоруп келген болгаш ам колдуунда дооступ турар.

Бистиң Чеди-Паш хову-трактор бригадазында септелге база-ла эки шынарлыг чоруп турар. Бригада кежигүннери күскү хову ажылдары доостуру билек, септелгеже демниг кирген бис. Бот-орулга-чарылганың негелдези-биле ажылдап турар бистиң бригадавыска улуг күштүг 7 тракторну быжыглаан. Оларның септелгези дооступ турар, чүгле мээң тракторумнуң моторун септеп дооскаш, ону тракторга эптээри арткан.

Кышкы үеде экономиктиг өөредилгениң кичээлдерин эрттирип, тускай мергежиливисти бедидип ап турар бис. Кичээлдеривис суббота санында эртер. Ам СЭКП ТК-ның чоокта чаа болуп эрткен Пленумунуң материалдарын таныжып, өөренип эгеледивис. Кандыг-даа ажылдың эки кылдынары, бүгү-ле чүве кижи бүрүзүнүң харыысалгазындан, бодунуң мергежилин бедидип, чаа аргаларны, мурнакчы дуржулганы шиңгээдип алырындан хамааржыр деп СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң илеткелинде айытканын кончуг шын деп деткиир мен. Бистиң бригадавыс эрткен чылда тараа культураларын интенсивтиг технология-биле өстүрерин шенеп эгелээн бис. 100 гектар черге кызыл-тасты ындыг арга-биле тарып өстүреривиске, планда көрдүнгенинден 6 центнер дүжүттү гектар санындан хөйнү алдывыс. Ол арганы улам нептередип тургаш, чыл санында хөй дүжүттү ап болурунга шуут бүзүредивис.

В. КОЙГУНАЙ,
Каа-Хемде «Совет Тыва» совхозтуң механизатору.

СЭТА-ның дыңнадыгы

УЖУДУУШКУНДА—«СОЮЗ ТМ-2»

Космос делгемин шиңчилээриниң программазын ёзугаар 1987 чылдың февраль 6-да, Москваның-биле 0 шак 38 минута турда, Совет Эвилелинге «Союз ТМ-2» космос кораблин салып үндүрген. Ону корабльдың командири Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, полковник Юрий Викторович Романенко болгаш бортинженер Александр Иванович Лавейкин составтыг экипаж башкарып чоруур.

Ужудуушкунуң программазында «Союз ТМ-2» корабльди «Мир» — «Прогресс-27» орбита комплекизи-биле тудуштурары болгаш ооң иштинге экипажтың планнаттынган эртем-техниктиг шиңчилелдерни болгаш шенелделерни чорудары баш удур көрдүнген. Ужудуушкун үезинде «Союз ТМ» бөлүктүң сайзырангайжыткан транспорт кораблин башкартының чоруур байдалда шенелделерни үргүлчүлээр.

Телеметриктиг информацияның сан-түңү биле алырга, «Союз ТМ-2» корабльдиң иштики системалары болур-логуурy-биле ажылдап чоруур.

Космонавтылар Романенко болгаш Лавейкин оларның кадыкшылы эки.

«Союз ТМ-2» корабльди «Мир»—«Прогресс-27» орбита комплекизи-биле февраль 8-те тудуштурар.

«Союз ТМ-2» космос кораблиниң экипажы — космос кораблиниң командири, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры полковник Юрий Викторович Романенко (солагай талазында) болгаш бортинженер Александр Иванович Лавейкин.

СЭТА-ның фотохрониказы.

В. ЗАВЬЯЛОВТУҢ фотозу.

КОРАБЛЬДИҢ КОМАНДИРИ ЮРИЙ ВИКТОРОВИЧ РОМАНЕНКО

Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Юрий Викторович Романенко 1944 чылдың август 1-де Оренбург областың Бузулук районда Колтубановский суурга төрүттүнген.

1966 чылда Черниговтуң Ленинчи комсомол аттыг ужудукчуларның дээди шериг ужар-чүүл училищезин доосканының соонда Шериг-агаар күштеринге ужудукчу-инструктор болуп, албан эрттирип чораан.

Ю. В. Романенко — 1965 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнү.

1970 чылда Юрий Викторовичиня космонавтылар отрядынга киирген.

Ю. В. Романенко космоске ийи ужудуушкунну кылган: баштайгызын 1977 — 1978 чылдарда «Союз-26» корабльге болгаш «Салют-6» орбита станциязынга, ийи дугаарын — 1980 чылдың сентябрьда «Салют-6» станцияга шиңчилелдерни болгаш шенелделерни чорудуп турган «Союз-6» корабльдиң совет-куба каттышкан экипажының командири болуп чораан.

1981 чылда Юрий Викторович кол ажылын кылбышаан, Ю. А. Гагарин аттыг шериг-агаар академиязын дооскан.

БОРТИНЖЕНЕР АЛЕКСАНДР ИВАНОВИЧ ЛАВЕЙКИН

Александр Иванович Лавейкин 1951 чылдың апрель 21-де Москвага төрүттүнген.

1974 чылда Москваның Н. Э. Бауман аттыг Дээди техниктиг училищезин дооскан соонда конструктор бюрозунга ажылдап, космос техниказының чаа хевирлерин тургузарынга болгаш шенелделер чорударынга киржип турган. Техника талазы-биле шыырак билиглиг болгаш бот-идепкейлиг специалист кылдыр ол бодун көргүскен.

А. И. Лавейкин— 1980 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнү.

Александр Иванович 1978 чылда космонавтылар отрядынга кирген. Ол «Союз ТМ» корабльге болгаш «Мир» орбита станциязынга космос ужудуушкунунга белеткелдиң долу курузун эрткен.

Бот-орулга-чарылга болгаш өг-бүле керээзи

БАШТАЙГЫ БАЗЫМ КЫЛДЫНГАН

Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозу — бригада, өг-бүле керээзи-биле ажылдаарының районда эгелекчилериниң бирээзи. 1985 чылда совхозтуң чер ажылынга Сүгежик Мергенниң өг-бүлези керээ-биле ажылдаарын шиитпирлээш, совхозтуң дирекциязы-биле дугуржулганы кылган. Баштайгы удаада 50 гектар черге люцернаны Чаа-Суурнуң Хараганга суггаттыг черге өстүрген. Өг-бүле коллективи дөрт кижи составтыг. Звенонуң удуртукчузу Сүгежик Түлүшович Мерген, кежигүннери — ооң кадайы Сүрүү, оглу Валерий Мерген, Өнер-оол Түлүш. Звенога бир тракторну быжыглаан. Аңаа кожуг машиналарын септеп кылып алганнар.

Баштайгы дээреде керээлиг звенога бергедээшкиннер тургулаанын Мерген сактып чугаалап олурар. Кара-Тал бугазының суу орай баткан, ооң кадында суггарылгага хереклээр бодүүн херекселдер чок болган. Ылаңгыя арык тыртар андазын болгаш буга кулактаар тускай щиттер чок. Ону угундан дарган шевер Сүгежик Мерген боду кылган. Тускай хепти, хүүректерни совхоз берген. Черни чемишчидери, ылаңгыя бистиң мурнуу зонаның кургаг ховулуг шөлдерин чемишчидери, черле чугула дээрзин хоочун тракторист кайын эндээр. Ынчалза-даа совхозта минералдыг чемишчидилге чажар чаңгыс-даа тускай техника чок, ону өскээрте дилээринге үе негеттинер. Ынчангаш Мергеннер чемишчидилгени хол-биле чашкан. Трактор тергезиниң кырындан хүүрек-биле чажып, 50 га черни чемишчиткен. Хүлээлге күштүг, күзээнин чедер апаар. Мергеннер бо берге ажылдарны ажып эртип, тарылганы үезинде дооскан.

Чай чаъс-чайыктыг болган. Тараан люцерна эки үнүп, сагыш-сеткилди өөртүп турган. Хостуг үелерде ол оглу Валера-биле дүжүттү ажаар техниканың септелгезин кылып, четпес чүүлдерни сураглап, тып ап турган. Бир эртен хоочун механизаторну совхоз директору келдирткен. Мерген чеде бээрге, директор ажылдың байдалын айтырып, чедер, четпезин, ол ышкаш кандыг дуза херегледдиниш турарын, кожуг машиналарының ниити байдалын айтырган. Сүгежик Мерген бирден-бирээ чокка тайылбырлап берген. Ол директордан бир айтырыг салырын бодап орган. Директор ооң айтырыын баш удур билгеп ышкаш айтырыгны удур салган:

— Силерниң звеноңар күске чедир чайгаар үнген сигея белеткеп болур бе?

Сүгежик Мергенниң хөрээ өйүп орган айтырыы ол-ла болгай. Баштай директорнуң арнынче удур көргеш, хүлүмзүрүп ора, чугаалаан:

— Чаа-ла силерден айтырар дээш белеткенип ордум. Өг-бүле звенозунуң кежигүннери бо айтырыгны кодурерин дилээн чүве. Керээлиг-ле мен дээш бичии шөлче көрүп алгаш орар эвес, мал чеминиң белеткелинге дузалажыыл харын, дарга.

Ол аразында директор кол экономисти келдиртипкен. Мергеннер бо удаада чайгаар үнген сигенни 150 тоннаны эки шынарлыг, үезинде белеткээш, хүлээдир хүлээлгени алгаш, чаныпкан. Келгеш, звенозунга директорнуң даалгазын чугаалашкаш, ажылдап кирипкеннер. Олар 150 тонна эвес, 200 тонна эки шынарлыг сигенни белеткээш, совхозка хүлээткеннер.

Кылган ажылдың түңнелин четтикпейн манап турда, күс дүшкен. Баштайгы чылында хөй чылдыг сигенни чаңгыс чылдыг сиген-биле катай чажарга, дүжүт канчаар-даа аажок эки болур дээрзин өзүмнер баш удур херечилеп турган. Ол чылын гектарданна 20,4 центнер дүжүттү алганнар. Эрткен 1986 чылда Мергеннерниң звенозу тарылга шөлүн улгаттырган: 100 гектар черге люцернаны, 15 га чаңгыс чылдыг сигенни тараан. Түңнел чүнү көргүскенил? Бир гадан 33,2 центнер люцернаны белеткээн. Планга удур 207 хуу болган. Азы чыл төнчүзүнде санажылга мындыг: ниити кылган ажыл дээш 6111 рубльди, дөрт чарыгдалдарның камналгазы дээш 2103 рубльди, пландан ажыр продукция дээш 1992 рубльди, ниитизи-биле 10206 рубльди 1986 чылда алганнар.

1987 чылда бо звено люцернаның кезилдезин 2—3 удаа чорударын планнап турар.

Совхоз 1986 чылда база бир бот-орулга-чарылгалыг звенону тургускан. Ооң удуртукчузу аныяк механизатор Анатолий Маны-Дары. Беш кижи составтыг звено 100 га чаңгыс чылдыг суланы тарып белеткээрин хүлээнгеш, эрткен чылын орулгалыг ажылдаан.

Совхозтуң чер ажылдыг адыры бо чылын шуптту бот-орулга-чарылгаже шилчээн. Мал чеминиң культураларын 830 гектар черге тарааш, бир гадан 18 центнерден эвээш эвес дүжүттү алырын хүлээнген. Чайгаар үнген болгаш чаңгыс чылдыг сигеннерни совхоз ниитизи-биле 3050 тоннаны белеткээр хүлээлгелиг. Бо ажылды кылырынга бот-орулга-чарылгалыг үш звенону тургускаш, техниканың хуваалдазын, технологтуг карталарны кылып белеткээн.

Т. ДОНГАК.

Саннар болгаш фактылар

КОНФЕРЕНЦИЯДАН КОНФЕРЕНЦИЯ ЧЕДИР

⊙ Эрткен конференциязының үезинде республиканың комсомолчуларының саны 36510 кижи турган болза, ам 37413 кижи четкен. Оларның иштинде ажылчыннар 12952, албанхаакчылар — 7168, студентилер, сургуулдар болгаш өөреникчилер — 16107 кижи.

⊙ Комсомолдуң область организациязының составында СЭКП кежигүннери болгаш партия кежигүнүнге кандидаттар 806 кижи боор турар.

⊙ Тываның комсомолчулары болгаш аныяктары күрүне эргелелин башкарылгазында идепкейлиг киржип турарлар. Мөңгүн-Тайга районнуң ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозунуң хойжузу Борис Тейнин, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың слесары Анатолий Хертек, Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозунуң саанчызы Маргарита Моңгуш олар амгы үеде тыва аныяктарны ССРЭ-ниң Дээди Совединде төлээлеп турарлар. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарының арызында 23 комсомолчу бар. 853 комсомолчу, үжен хар чедир 1329 аныяк ажыл-ишчи — чер-чер Советтериниң депутаттары.

⊙ Бо чылын В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың № 4 ээлчээ, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының механизатору Михаил Отлезнев, Украин ССР-ниң Ровно облазындан аныяк шүлүкчү Микола Пшеничный болгаш Бай-Тайга районндан даш чонукчузу Сергей Кочаа олар Тываның комсомол шаңналының лауреаттары болганнар. Ниитизи-биле республикада 23 кижи, комсомолчу-аныяктарның 3 коллективи — ол бедик аттың эдилекчилери.

⊙ 1985—1986 чылдарның түңнелдери-биле Кызылда күрүнениң педагогика институдунуң студентилериниң «Аяс» болгаш «Азас», Кызылдың автоорук техникумунуң сургуулдарының «Челээш» тудугжу отрядтары эң эки деп санаткан.

⊙ Республиканың 20 муң ажыг комсомолчулары күш-культура болгаш спорт-биле доктаамал харылзаалыг. Отчёттуг үе дургузунда дараазында спортчулар бедик спортчу көргүзүглерни чедип алган: Александр Доржу — 1986 чылдың Европа чемпиону, делегей чергелиг спорт мастери (хостуг хүреш), Елена Тутатчикова — 1985 чылдың Европа чемпиону, делегей чергелиг спорт мастери (ча спорту).

⊙ 1986 чылда ВЛКСМ Тыва обкомунуң аныяктар туризминиң «Спутник» бюрозунуң шугуму-биле даштыкы чурттарже — 362, эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынче, маадыр-хоорайларже 1800 кижи аян-чорукту кылгаш келген.

⊙ Эрткен чылын республиканың 20 пионер лагеринге 1672 өөреникчи дыштанып, кадыкшылын быжыктырган. Үстүкү классчыларның 68 бүдүрүлге бригадазынга 4500 кижи ажылдаан.

⊙ Республиканың комсомол организацияларында политиктиг өөредилге системазында — 11273, экономиктиг өөредилге системазында 9735 кижи хаара туттунган. Комсомолдуң политиктиг өөредилге системазында 269 пропагандист ажылдап турар.

⊙ 1985 чылда республиканың аныяк чогаадыкчылары болгаш чаартыкчылары 287,2 муң рубль түңнүг экономиктиг ажыктыг саналдарны киирген болза, эрткен чылын ол түң 301,6 муң рубль чедир өскен.

Бөгүн Кызылда, хөгжүм-шии театрында комсомолдуң XXII область конференциязы ажылын эгелээн. Республиканың аныяктарының бо улуг чыыжында көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчы аныяк малчыннары, саанчылар, механизаторлар, башкылар, эмчилер, үлетпүр бүдүрүлгелериниң төлээлери, тудугжулар, чолаачылар болгаш ооң-даа өске массалыг мергежилдиң аныяктары, комсомолчулар хөйү-биле келгилээн. Оларның арызында ыраккы Мөңгүн-Тайганың эрес-кежээ сарлыкчылары, Тожунуң ивижилери болгаш аңчылары, Эрзин, Тестиң хойжулары база бар.

Аныяктар бо улуг чыышка СЭКП-ниң XXVII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып эгелээнииниң база ВЛКСМ-ниң XX съездизинге уткуштур республиканың аныяктарының кылып бүдүрген ажыл-ижиниң, амыдырал-чуртталгазының дугайында калбаа-биле чугаалажырлар.

Комсомолдуң XXII область конференциязының ажылы республиканың ажыл-агыйының кол адыры — хөй оолдаашкынының массалыг үезинде эртип турар. Бо харыысалгалыг ажыл-иште чүс-чүс комсомолчу оолдар, кыстар хаара туттунган болгаш олар күрүнеге хөй малды өстүрер, планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш кызымак ажылдап турарлар.

В. КАРА-САЛ.

ЧУРУКТА: Улуг-Хемде «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң аныяк сакманчызы комсомолчу Кара-оол Шаравин бо чылын 80 хураганны онча-менди доруктурар хүлээлгени алгаш, шалыпкын ажылдап турар.

Авторнуң фотозу.

ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭНГЕ КЕЗЭЭДЕ ШЫНЧЫ

Комсомолдуң XXI область конференциязы болганындан бээр ийи чыл эрткен. Республиканың комсомол организациязы бодунуң ээлчеглиг кол хуралынга идейлиг болгаш организакчы-чорук талазы-биле быжыккан, ажылдың чаа-чаа арга-дуржулгазы-биле байлакшаан келген. Бо үеде аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң, күш-ажылчы, идей-политиктиг, мөзү-шынар дадыгыышкынының арга-хевирлери сайзырангайжаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVII съездизиниң ленинчи туруштан бергени чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедиринче, совет кижилерниң чаагай чоруун улам бедидеринче, ниитилелди улам ынай демократчыдарынче, чонуң социалистиг бот-башкарылгазын хандыладырынче болгаш бүгү делегейге быжыг тайбыңны догуналдырарынче стратегтиг угланыышкынын, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, республиканың аныяктарын чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерже, бедиктерже сорук кирген болгаш ону олар боттарының тодаргай ажыл-херектери-биле бадыткап турарлар. Партияның айтыышкыннарын амыдыралга боттандырары дээрге-ле, боттарывыстың комсомолчу хей-аъдывысты, чогаадыкчы чоруувусту, бүгү-ле чаа чүүлдерже сундулуувусту көргүзүп, дүргедээшкинче шиитпирлиг эргилдеге бар-ла күжүвүстү бээри болур деп билип турар бис.

Бөгүн республиканың улус ажыл-агыйында 37,5 муң ажыг оолдар болгаш кыстар, оларның иштинде 18 муң ажыг комсомолчулар ажылдап турар. Отчёттуг үеде комсомолдуң область организациязынга аныяктарның социалистиг чарыжы, профессионалдыг мергежил конкурстары улам ыңайгы хөгжүлдени алган. Улуг Октябрьның 69 чыл оюн төлептиг уткуур талазы-биле социалистиг чарышка киришпишаан, 3 муң ажыг аныяк ажыл-ишчи, комсомолчу-аныяктарның 68 коллективи он бирги беш чылдың бүдүрүлге онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен. Күш-ажылчы чаагай чаңчылдар уламчылавышаан. Дыка хөй комсомол организациялары, оолдар болгаш кыстар улуг салгалдың ажылчылары-биле бир дөмей, чаа эгелээшкиннерни үндүрүп, шалыпчы күш-ажылчы ээлчеглерде туржуп турарлар. Чижээлээрге, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар № 4 ээлчээниң, Бай-Тайга районнуң амыдырал хандырылга эргелелиниң дааранылга цехиниң, Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» совхозунуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының комсомолчу-аныяктар коллективтери бо чылдың бирги чартыының планныг онаалдаларын Ленинчи комсомолдуң XX съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир, а чылдыын — Улуг Октябрьның 70 чыл оюнуң байырлалынга чедир күүседир бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Ол эгелээшкиннер аныяктар ортузунга социалистиг чарыштың улам калбарып турарын, чалыы салгалдың дайынчы аргашиннээзин, партияга болгаш чонга чайгылыш чок шынчызын база катап херечилеп турар.

Чарыш — ол дээрге боттуг, чогаадыкчы ажыл-херек, манаа ужур эдертир, ёзу барымдаалаар чүүлдер турбас ужурлуг. Ынчалза-даа оларның-биле бо-ла таваржып турар бис. Кызыл, Таңды, Барыын-Хемчик, Бии-Хем районнарының комсомол комитеттеринде саазын шокарлаар чоруктар-биле ёзулуг боттуг ажыл-херектерниң солуттунуп турарының фактыларының барын манаа чугаалаар апаар. Үстүнде айыттынган болгаш өске-даа чамдык районнарга чорааш, чарыштың негелделерин кымдаа эки билбес, кымның кым-биле чаржып турары-даа, кымның ол чарышка мурнап турары-даа, кымның хожулап турары-даа билдинмес боор таварылгаларны көрүп болур.

Күш-ажылды организастаарының коллективтиг арга-хевирлериниң ужур-дузазын чүнүң-биле-даа деңнээр арга чок улуг. Комсомолдуң XIX съездизинге комсомолчу-аныяктар коллективтериниң ажыктыг чоруу онзалап демдеглеттинип, бүдүрүлгениң бүгү-ле участоктарынга оларны тургузарының эргежок чугулазы айыттынган. Бо талазы-биле эвээш-биче-даа бол дуржулга бисте чыгдынган. Республикада улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларында аныяктарның 234 коллективтери ажылдап турар. Аныяк ажылчыннарның хевирлеттинип тургустунарынга, ооң күш-ажылчы дадыгыышкынынга аныяктар коллективтериниң ролю улуг дээрзин мурнакчы бригадаларның, звеноларның арга-дуржулгазы херечилеп турар. Ынчалза-даа бо талазы-биле кончуг четпес ажылдап турарывысты миннир апаар. Республикада аныяктар коллективтеринде санаттынып турарларның саны чүгле 3400 хире кижи, азы аныяк ишчилерниң ниити санының чүгле тос хуузу боор турарын чугаалаарга-ла четчир. Ылаңгыя комсомолдуң Кызыл хоорконуң, Сүт-Хөл, Бии-Хем райкомнарының, «Тыва кобальт» комбинаттың комсомол комитединиң аажок сула ажылдап турарын демдеглээр апаар. Ооң-биле кады комсомолчу-аныяктар коллективтерин ажылды организастаарының дедшилгелиг хевири' — бригадада керээзинче шилчидерин дыка оожум чорудуп турарывысты миннири чугула. Ооң дугайында чугаа хөй боор турза-даа, боттуг үре-түңнелдер эвээш боор артпышаан. Ынчангаш бо талазы-биле быжыг турушту, чогаадыкчы ажылдаары бистен негеттинип турар.

Бистиң аныяктарывысты совет патриотизмге, социалистиг интернационализмге кижизидери, аңаа социалистиг Төрээн чуртунга чоргааралды, социализмниң херээ дээш демиселге кажан-даа белен болурун хевирлээри комсомолдуң бир кол сорулгазы. Совет чоннуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлери-биле аныяктарның Бүгү-эвилел походу республикада чылдан чылче улам-на калбарып, нептерей турар. Республиканың комсомол организацияларында дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның 78 музейи болгаш кызыл-булуңу ажылдап турар. Ынчалза-даа мында база чедир кылдынмайн турар чүүлдер ам-даа хөй. Аныяктар болгаш элээдилер арызынга хой-ниитиниң корум-чурумун үрей бээр таварылгаларының, харын-даа ниитилелге удур үүлгедиглерниң үе-үелеп болгулай бээрин чүгле ооң-биле тайылбырлаар апаар. Улуг салгалдарның алдарлыг чаңчылдарынга, ССРЭ-ниң улустарының бузулбас найыралының, партияның херээнге шынчы болурунуң чижектеринге аныяктарны кижизидеринге Улуг Октябрьның 70 чыл оюнга уткуштур белеткелдериниң кижизидикчи салдарын долузу-биле ажыглаар ужурлуг бис.

Бистиң кадрларывыстың политиктиг, ажыл-ишчи болгаш мөзү-шынар талаларындан, оларның боттарының херээн угаап-билиринден, аңаа хамаарылгазындан эде тургустунуушкунуң чедиишкинниг болуру бичии эвес хамаарылгалыг. Партия бо талазы-биле улуг бүзүрелди биске көргүзүп турар. Партия Төп Комитединиң январь Пленумунга ол дорт айыттынган. «Комсомол-биле ажылга күш-ажылчы, идей-политиктиг болгаш мөзү-шынар дадыгыышкынынче кичээнгейни күштелдирип, аныяктар-биле ажылда ажыы чок бүгү чүүлдерден, хамыктың мурнунда сургаашкыннардан болгаш чагырып дужаар чоруктардан шиитпирлиин-биле адырлыр ужурлуг бис» — деп, М. С. Горбачев болуңуң чугаазынга онзалап демдеглээн. Ол партия ажылдакчыларынга чугаалаттынган-даа болза, биске база дорт хамааржыр.

Ажылдаар, ажылдаар база катап идепкейлиг, дидим, чогаадыкчы, билдилиг ажылдаар деп М. С. Горбачевтуң ол айтыышкынын долузу-биле хүлээп ап, ону боттандырар дээш комсомолчу хей-аъды-биле туржур ужурлуг бис.

Г. КУУЛАР,
ВЛКСМ Тыва обкомунуң ийиги секретары.

Тыва АССР-ниң Чурт үлетпүр министерствозунда чоннуң ус-тывыш кылыгларының болгаш суй белек бүдүрүлгезиниң үндүрүп турар чүүлдерин кым-даа садып алыксаар. Ылаңгыя бистиң республиканың аалчылары оларны аажок сонуургаарлар. Сөөлгү үеде оларның шынары-даа көскүзү-биле экижээн. Бүдүрүлге чериниң удуртулгазы, чогаадыкчы ажылдакчылары чоннуң аңгы-аңгы кезектериниң хереглелдерин чогуур ёзузу-биле хандырар дээш кылыгларның ассортиментизин калбартыры-биле боттуг хемчеглерни ап чорудуп турар. Амгы үеде малчыннарга таарымчалыг безерек өг дериглерин бүдүрүп эгелээр талазы-биле ажылдар кидин түлүк чоруп турар.

Бүдүрүлге чериниң комсомолчулары улуг эш-өөрүнден чыдып калбазы-биле боттарының ажылынга чаа-чаа дилээшкиннерни кылып, кылыгларның аңгы-аңгы солун хевирлерни чогаадырынга үлүг-хуузун киирип турарлар. Оларның комсомолчу удуртукчузу Людмила Норбу бодунуң ажылының дугайында ынчаар чугаалаар.

— Ленинград хоорайга амгы мергежилим аайы-биле профтехучилище доскаш келиримге, бо бүдүрүлге черинче чурукчуладып чоруткан. Баштайгы үеде дыка-ла берге болган, ынчалза-даа дуржулгалыг эш-өөрүмнүң дузазы-биле ажылымга ижигип, шуудай берген мен. Ооң соонда удатпаанда мени комсомол организациязының секретарынга соңгуп каарга, база-ла бергелер эвээш эвес болган. Бичии эвес ниити күженишкиннерниң ачызында организациявыс ажылын ээзэн экижидип алдывыс. Комсомолчуларның ажылга хамаарылгазы-даа, бот идепкейи-даа бедээн.

Бөгүн болуп эртер комсомолдуң область конференциязының эвээш эвес делегаттары Людмиланың болгаш ооң эш-өөрүнүң кылыгларын, суй белектерин садып алгаш чанары чугаажок.

ЧУРУКТА: комсомолчу Людмила НОРБУ.
А. ШАҢНААНЫҢ фотозу.

Конференцияның делегады

МЕРГЕЖИЛИН ЭКИ БИЛИР

Аясмаа мээң салган айтырыгларымга бирде боданып, бирде чазык-чаагай каттыргылааш, билдилиг-биле илдик чокка харылап орду. Бодунуң шилип алган мергежилин, коллективинде харыысалгалыг ажылын эки билир болганда, ынчанмайн канчаар.

1984 чылда оңгу классты ол доскаш, авазының ижин салгап, саанчы күш-ажылчы базымны эгелээн. Ынчан аныяк кыска эң-не берге чүве — эртен тураары турган. «Чоп кончуг удуур кижи сен, уруум. Амдыгааштан эрте туруп өөрен. Хамык эштериң инектерин саап эгелээр дей берди» — деп, авазы уруун бо-ла оттурар.

Кижиниң өөренчели аайлыг эвес. Эртенги даң хаязы адып олурда-ла, ооң уйгузу ала-чайгаар чаштай бээр. Алызындан эрес кыс ажылче чоруп олура, ол хүн чүнү кылырын баш удур планнап, бодап алыр.

— Школага өөренип тургаш-ла, авамга дузалажып, дыштаныылгаларда инектерни сагжып турдум. Чогум-на инектер хүлээп алгаш, саай бээрге, бергелер бо-ла таваржыр чораан —деп, ол сактып чугаалаар. — Ынчан меңээ 23 инек хүлээдип берген. Баштайгы чылын саап турган инектерим оолдаар үези чоокшулап келирге, бо инек кажан оолдаарыл, а дуу инек кажаныл деп улуг улустан ыяп-ла айтырар турдум. Ол ышкаш оларны чемгерерде каңы хире сиген, силос болгаш өске-даа холуксаалыг чемнер бээрин база-ла айтырар. Ам хоочун саанчылардан дудап чок чаңчыга бердим.

Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында 19 комсомолчу бар. Олар он ийиги беш чылдың баштайгы чылында күрүнеге сүт садар планын 119 хуу күүседкеш, бо хүннерде апрель айның үлүүнде ажылдап турар. Коллективтиң чартык чыл планын ВЛКСМ-ниң XX съездизиниң бүдүүзүнде күүседиптер аргазы бар. Комсомолчулардан ай, квартал планын күүсетпейн баар чаңгыс-даа кижи чок. Ол чедиишкиннерниң чылдагаанын комсомол бөлүүнүң организакчызы Аясмаа Хүргүл-оолдан ылавылап айтырдым.

— Ферманың ажылдакчыларынга таарымчалыг байдалды тургусканында — деп, кысказы-биле харылады.

Ону канчаар тургусканын сонуургап, ферманы эргий кезидим-даа. Кажаалар чылыг, санитарлыг байдалы арыг-силиг, мал чеминиң курлавыры четчир. Чайын кышка ыяк белеткенгенин илдең.

Ферманың ажылдакчыларының хостуг үезинде чыглып, хурал-суглаа эрттирер, ажыл-агый, амыдырал-чуртталга дугайында чугаа кылыр кызыл-булуңу эки дериттинген. Камналга, сагылга-чурум, хүлээлге күүселдезиниң дугайында санчурагайларны хапада аскан.

Кызыл-булуңдан ырак эвесте садыг доктаамал ажылдап турар. Бажың бүрүзү теледамчыдылганы көрүп олурар. Солун, журнал хүн бүрүде келир. А эмчи хандырылгазы? Ону айтырган-даа херээ чок. Бистиң-биле кады бир аныяк эмчи аалдар кезип, фермага чедип, малчыннарны шинчип, оларның херегдээн эмнерин садып чораан-на болгай. Бо талазы-биле хомудал саанчыларда чок.

— Аныяктарның хостуг үезин чөп ажыглаары-биле бо чоокта кызыл-булуңга кандыг ажылдар организастадыңар? — деп, Аясмаадан чугаа аразында айтырдым.

Ол менче оожум көргеш, хүлүмзүрүй аарак харылайдыр.

— Чоокта чаа «Күш-ажылдың хостуу» совхозта Дөргүн сүт-бараан фермазы биске аалдап чорду. Соцчарыштыг фермавыс ол-ла болгай. Аравыста арга-дуржулга солчулгазы-даа кылыр-ла-дыр бис. Олар биске бо удаа солун концерт үндүрүп бергеш бардылар. Бистер шала частаар оларга аалдап чедер бис. Эрткен субботада боттарывыстың белеткээн концертивисти суурнуң чурттакчыларынга көргүстүвүс. Дыштаныылга кежээлерин, диспуттарны кызыл-булуңувуста үргүлчү эрттирип турар бис. Ол ышкаш шыдыраа, шашкини кежээлерде ойнаар турар.

Аясмаа Хүргүл-оол, шынап-ла, дааңган ажылынга болгаш хөй-нийти ажылдарынга идепкейлиг дээрзин кылып чорудуп турар ажылдары бадыткады.

Комсомолдуң XXII область конференциязының делегады Аясмаага кандыг-даа даалганы бээрге, чажам дивейн күүседир дээрзин ферманың өске-даа ажылдакчылары меңээ чугаалады. Хурал-суглаага болунун ажыктыг санал-оналын бо-ла бээр, ажылда бар четпестерни илередип, ону эдип алырының аргазын, ажыглаттынмайн турар курлавырларны айтып, оларны чедир ажыглаарын эш-өөрүнге бо-ла сүмелээр.

И. ХЕРЛИИ.
Улуг-Хем район, «Улуг-Хая» совхоз.

ЧАҢГЫС ЧЕРГЕ ТАПТАВАС БИС

Вячеслав Маады — Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» совхозунуң механизатору, комсомолдуң XXII область конференциязының делегады. Партия кежигүнү, район Совединиң депутады аныяк ажыл-ишчи-биле бистиң штаттан дашкаар корреспондентивис Н. Эрген ужуражып, интервьюну алган:

— Механизатор кижиниң ажыл-ижи белен эвес дээрзин шуптувус эки билир бис. Аңаа хамаарыштыр чүнү чугаалап болур сен, Слава?

— Трактористиң мергежилин школага өөренип тургаш-ла шиңгээдип алдым. Ажылым сеткилимге таарыжыр. Кижиге бодунуң кылып каан ажылының түңнелин көөрү, ооң ажыктыын медереп билиринден өөрүнчүг чүве чок боор. А бистиң ажылывыс, шынап-ла, дыка ажыктыг. Ону каас сөстер деп бодай бербецер, ылап-ла, ынчаар бодап чоруур мен. Часкы, күскү хову ажылдары, малга чем белеткели, кышкы үеде малчын коданнарга чем чедирилгези дээш ооң-даа өске механизатор кижиниң кылышпазы, киришпези ажыл-ла чок. Тракторга ажылдап эгелээ-ле, беш чыл чедип чор мен, ажылымга шору мергежил бергенимни-даа бодум билип чоруур апардым. Тракторумнуң чүгле даажындан безин ооң кандыг байдалдыын эскерип каар-ладыр мен.

— Бүгү чуртувуста шиитпирлиг эде тургустунуушкун чоруп турар болгай. Амгы үеде аныяк кижиниң туружу кайдал, ооң чүү негеттинип турарыл, бо талазы-биле бодалдарың кандыгыл?

— Кандыг-даа ажыл-иштиң үре-түңнелдиг, эки шынарлыы ону кылып турар кижиниң аңаа хамаарылгазында, бедик харыысалгалыг болурунда деп бодаар мен. Кижи бүрүзү бодунуң ажылын ак сеткилдиг кылыр болза, чүгле ынчан эки түңнелдер чедип алдынар. Мооң мурнунда амыдыралывыска, ажыл-иживиске дыка-ла хөй таарымча чок чүүлдер турган-дыр. Олар ам-даа ажып эртинмээн, улуг үүлениң эгезинде бис деп билип турар мен. Чижээлээрге, бистерни чер ажылдыгларын ап көрээли. Акша-шалыңны чүгле кылган ол-бо чүүлдеривис дээш азы дугуй хөй-ле дескингенивиден ап турдувус. А ажылдың шынары сенээ барык-ла кандыг-даа хамаарылга чок, болбазырадып каан черлиден дүжүт алыр, азы албас — дөмей-ле, ажылдаан деп санадып турган болзуңза, алыр ужурлуг акша-көпеезинни ап-ла чыдар сен. Ам ажыл төлевирин чүгле төнчү түңнелдер дээш берип турар апарганы ажылга хамаарылганы дыка-ла өскерткен. Ынчалза-даа ооң-биле шупту-ла чүве экижээн дээрзиниң кандыг-даа барымдаазы чок. Ам-даа эки билдинмес чүүлдер хөй.

Маңаа бистер, аныяктар, ону улуг улус, даргалар билир, олар кылыр ыйнаан деп манап олурар болзувусса, комсомолдуң аныяктар амыдыралынга ролюнуң дугайында чугаалаан-даа херээ чок болгу дег. Ол дугайын ВЛКСМ Уставының чаа эдилгезиниң төлевилелинде айыттынган. Үе бистен хөйнү негеп келген. Чаартынган келир үеге аныяктар боттары чурттаар болганда, олар идепкейлиг хөделир ужурлуг деп, партия Төп Комитединиң январь Пленумунга-даа демдеглээн болгай. Ниитизи-биле дыка-ла ажыктыг, аажок улуг политиктиг ужур-уткалыг Пленум болган, аныяктарның туружун мында кончуг эки айыткан.

— Пленум дугайында чугаа эгелээн болганда, ону ам-даа уламчылап көрээли. Комсомол ажылдакчызы кижи кандыг болурул? «Бо ёзулуг аныяктар баштыңчызы-дыр»—деп, чугаалапкы дег кижиге таваржып көрген сен бе?

— Биске Сергей Струков дээр оол түңду, мен ышкаш механизатор. Кайгамчык-ла кижи. Кандыг-даа ажылды тудуп алырга, ол ооң холдарынга, чүү дээр ийик моң, шуут-ла кывар дизе эки боор. Хөглүг, баштак, ынчалза-даа аажок быжыг туруштуг, мегелээр, авыяастаар деп чүве шуут чок. Чүнү-даа кыла бергенде, аныяктар ооң чанында чайгаар-ла чеде берген турар. Комсомол ажылдакчылары шупту-ла ындыг болза, дыка-ла хөй чүве чогумчалыг, дүрген шиитпирлеттинип турар ийик. Шак ындыг бот-идепкей, хей-аът, харыысалга, ажыл-биле чугаалаар апаар, дыка хөй амгы аныяк удуртукчуларда чок болдур ийин.

Чүгле бистиң совхозта-даа эвес, ниитизи-биле черле комсомолдуң шиитпирлиг ролю чавызаан турган ышкаш. Дүргедээшкинче шиитпирлиг эргилдениң үезинде чүү-даа чүве туружундан шимчеп, экижип эгелээн. Ол комсомолга база дорт хамааржыр.

Комсомолдуң эки чаңчылдары туруп келген болгаш артар-даа. Ленинчи комсомолдуң ужур-утказының хайызын, ролюнуң күштүүн, ат-алдарының бедиин 1985 чылдың чайынында Аныяктарның болгаш студентилерниң XII Бүгү-делегей фестивалынга чорааш, эң-не хандыр медереп, билген, көрген мен. Ынчалза-даа чаңгыс черге таптаашкынның херээ чок, чаа-чаа чүүлдерни дилеп тывар, бурунгаар шимчээшкинни хандырар апаар. Партия-даа бистен ону негеп турар болгай. А партияның айтыышкыннары биске хоойлу дээрзин чугаалаары-даа артык ышкаш.

БАЙДАЛ ЧҮГЕ ИЙИ АҢГЫЛ?

Эрзин суурда күш-ажылчы коллектив бүрүзү кызыл-булуңнарлыг, хана солуннарлыг. Олар көскү агитация-биле шаанче дериттинген. Хана солуну коллективтиң хүн бүрүдеги ажыл-амыдыралын, күш-ажылдың сагылга-чурумун коллектив кежигүннериниң канчаар сагып турарын, ай, квартал планының күүселдезин, коллективтиң ажыл-херээнде чедер, четпес айтырыгларын чырыдар. Ол көскү агитацияның эң чугула, дээштиг хевирлериниң бирээзи деп билир бис. Көскү агитацияның үениң негелдезинге дүүштүр доктаамал чаартынган, солуттунган турары чугула.

Эрзин райпозунуң кызыл-булуңунуң эки дериттингенин демдеглээр бодадым. Политбюро кежигүннериниң портрет-чуруктарын тус-тус хоолааш аскан. ВЛКСМ-ниң алды орденин чуруун шилдиг хооларга чыскаап, чүү дээш шаңнатканын тайылбыр бижик-биле чылдар аайынче шевергин аскан. Районуң хоочун ажылдакчыларының болгаш мурнакчыларының фото-чуруктарын тускай кылган самбыраларда кылганы көрүштүг. «Кооператор» болгаш шүгүмчүлелдиг «Крокодил» хана солуннарының үнер хүннери доктаамал.

Кызыл-булуңда база бир сонуургаачыг чүүл «Дайынчы алдар» деп булуң. Ында комсомолчу Артур Норбунуң улуг хемчээлдиг портрет-чуруун азып каан. Ооң баарында делгирде дайынчының комсомол биледи, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Артурну Кызыл Сылдыс орден-биле шаңнаар дугайында Чарлыы дээш, ооң-даа өске документилер бар.

Артур Норбу биле Валерий Серээдар олар Эрзин ортумак школазынга чаңгыс класска өөренип, шеригже база кады келдирткеннер. Афганистан Демократтыг Республикага интернационалчы хүлээлгезин күүседип, шериг албаны эрттирип тургаш, 1984 чылдың июнь 11-де маадырлыы-биле өлгеннер. Ол-ла чылдың август 17-де ВЛКСМ Эрзин райкомунуң бюрозунуң шиитпирин ёзугаар А. Норбуну районуң комсомол эге организациязында комсомолчуларның даңзызында кезээ мөңгеде киир бижээн. В. Серээдарны харылзаа белдиринде комсомол организациязының даңзызынче киир бижээн. Ол хүнден эгелээш А. Норбу, В. Серээдар ол комсомол организацияларының хүндүлүг комсомолчулары боор арткан. Районуң комсомолчулары А. Норбунуң адын коллективте 68 комсомолчунуң даңзызының бир дугаарында бижип алган. Үежизиниң дугайында тускай булуңну дерип, ону ээзиретпейн турарлар.

Районуң харылзаа белдирин районда база бир эки ажылдыг организация дижир. Ынчалза-даа комсомол организациязының секретары Лада Демир-оол аныяктар ортузунга политмассалыг ажылдарны чогуур деңнелге чедир организастап шыдавайн турар. Харылзаа белдириниң комсомолчулары амга чедир хүндүлүг комсомолчузунга тураскаадып, кандыг-даа ажыл кылбааның чугаалаары эпчок, ынчалза-даа шынап-ла ындыг. Бо талазы-биле ВЛКСМ райкому үндүрген шиитпириниң күүселдезин хынаар турган. Комсомолчулар боттарының эжинге тураскаал кылдыр кандыг-бир ажылды кылыр дугайында инициативазын көдүрүп, ону боттандырар турган. Мындыг шүшпең чорукту көре тура, мында партия эге организациязының секретары М. С. Куулар, профком даргазы О. А. Комбу оларның билбээчеңнеп эрттирип турары канчап-даа таарышпас.

Районуң комсомолчуларының үлегерин эдерип, харылзаа белдириниң комсомолчулары В. Серээдарга ындыг булуңну чүге организастап ап шыдавазыл? Ук коллективте эдип, дерип аар болза, багай эвес кызыл-булуң бар. Бо хүннерде ооң иштики шимелдези хөлүн эрттир бөдүүн, эде тургустунуушкунуң негелдезинге көңгүс-ле дүүшпес, чаа, чараш, кижи сеткили чырыдып кээр чүве чок.

Ие кижи ажы-төлүн бүгү назыда бодап, сактып чоруур. В. Серээдарның иези Алевтина Чамыяновна Док ол организацияга кире бергеш, оглунуң дугайында тураскаалдыг булуңну көргеш, кезээде ыстап, саргып чоруур сеткилдениниң кезек када-даа бол оожуктуруп ап чораан болза көрем!

Коллективтиң комсомолчулары чоокку хүннерде түңнелдев үндүрүп, сагынгыр, тывынгыр, чогаадыкчы болгаш чиик алак ажылдап тургаш, кылза чогуур ажылын амыдыралга боттандырар боор дээрзинге бүзүредим.

А. ТАВА.
Эрзин суур.

Шынчы ажылдаары деп чүл?

БЕДИК ТУРА-СОРУК ТИИЛЭЭР

Эргим номчукчу! Тываның автосептелге заводунуң ажылчыны В. Хунай-оол эрткен чылын солун арнынга (№ 257) шынчы ажылдаары деп чүл деп айтырыгны көдүрүп, ажык чугааны эгелээн болгай. Аңаа номчукчулар киржип, боттарының санал-оналдарын бисче бижип турарлар. Бөгүн ол ажык чугааны Барыын-Хемчиктен хоочун башкы Саая Конзаёлович Эрес-оол уламчылап турар. Ажык чугаага киржип, санал-оналыңарны бисче бижиириңерни диледивис.

Алдан хар ажып, чеден харже чедип чоруур, назы-харым улгаткан. 1985 чылда бир талакы караам, дараазында чылында өске талакы караамның көөрү баксыраан. Мырыңай улуска четтирип турар апарган мен. Эрткен чылын караамның бирээзин Кызыл эмчизинге кестирдим. Ам калар 18 дугаарлыг көстүк кедип алгаш, номчуп, бижип турар апардым. Мээң караамны кезип эмнээн эмчим Галина Петровна Ооржакка өөрүп четтиргенимни бүгү сеткилимниң ханызындан мөгейип илереткен мен. Галина Петровнаның кижилерниң кадыын эгидип, кижи дээш сагыш салып чоруур ажылын үнелеп, эвилең-ээлдек аажы-чаңын, хоюг чымчак холдарын мактап чугаалаарынга эки сөстер тып шыдавас болганымга хомудаар-дыр мен.

Үжен ажыг чылдар иштинде школа директорлап келген болгаш дыка хөй аныяктарны өөредип, кижизидеринге киришкен мен. Ам оларның шуптузунуң кайда, канчаар ажылдап, чурттап чорууруң билбес мен. Олар республиканың янзы-бүрү булуңнарында. Ынчалза-даа мен оларымга амдаа ада кижиниң чагыг-сөзүн чугаалаксап чоруур мен.

Ак-Довурак хоорайның тудуг эргелелинде партком секретары Спар-оол Күжүгет, ол-ла хоорайда фабриканың улуг эмчизи Серен Сагаан-оол, Кызыл хоорайда хирург эмчи Клим Сайын-Херел, «Барлык» совхозта партком секретары Хевек Кертина силерниң кижилерниң хүндүткелин чаалап ап, чоңга ак сеткилдиг, шынчы ажылдап берип, мөдерелдиг сагылга-чурумнуң үлегерин өскелерге көргүзүп, ажылдап чорууруңарны дыңнааш, кижи аажок өөрүп, чоргааранып боор-дур. Кажан-даа бодап алган сорулгаларыңарның, эгелеп алган херээңерниң эчизинге чедип чоруңар, чонуңарның ажыл-ижи, партияның салып турар улуг сорулгазын күүседири дээш кажан-даа дыжыңерны харамнанмаңар, бергелерге дүжүп бербеңер. Шынчы ажылдаары дээрге ол-дур.

«Шынчы ажылдаары деп чүл?» деп эгениң адаанга материалдар каш-даа удаа үндү. Мен ону номчуп турдум, ында бижип турарынга чөпсүнер, деткиксээр-дир мен. Шынчы ажылдаары дээрге, совет чурттуң хамаатызы хүлээлгезин хандыр билири, кижиниң сөзү-биле ажыл-ерээниниң карышпазы, долу күжүн үндүрери болбайн канчаар. Кижиниң чуртталгазының үнези чүгле шынчы ажылдап, чурттаарында. Хомудал чок чуртталга ол-дур.

Ажылдап чораан чылдарымны кысказы чугаалап көрейн. 40 чылдар үезинде кады ажылдап турган эштерим-биле кады Барыын-Хемчик районнуң Аксы-Барлыкка 45 өөреникчилиг школа хүлээп алдым. Ол школага немелде класстар туттургаш, 130 хире өөреникчилиг 7 чыл школазын ажыттывыс. Ооң дараазында чылында ол школа 230 өөреникчилиг 8 чыл школазы болган. Ол кыжын школаның одаар ыяжы чок, чайын белеткеп алган ыяжывысты үер алгаш барган, кончуг бергедээн бис. Ада-иелерни болгаш үстүкү класстарның улуг өөреникчилерин эвилелдеп тургаш, аргадан доң дыттан токпак ыяш удур белеткеп, оттулуп кыштадывыс.

Ол чылдың чайынында колхозчулар-биле аргадан ыяш кезип, ону чонуп, дилдирип тургаш, аажок кызып ажылдааш, сентябрь 1-де школаны ажыглалга кииргеш, бирги 9 классты ажыттывыс. Ооң дараазында бирги 10 классчыларымны безин доостуруп четтикпээнимде, мени Красноярскиже өөредип чорудупкан. Школаны Красс Байыр-оолович Салчакка хүлээдип берипкеш, өөренип чоруй бардым.

Институтту дооскаш, облонога келиримге, мени база бодумнуң районумче чоруткан. Школамга чедип кээримге, коллектив улгаткан, аныяк башкылар-даа немешкен болду. Чаа күш, чаа план-биле ажылдап кириптер изиг күзелдиг турган мен. Эртенинде районога келиримге, Барлык школазынга барып директорлаар сен деп мындыг. Кызып туттуруп алган школам, өөреникчилерим, башкыларым бар деп чөрчүп чадап кагдым.

Ынчан районо эргелекчизи турган Биче-оол Самбыыевич-биле кады Барлыкче чоруптувус. Барлыкка чедип келиривиске, школаның орну-соргаа-даа чок мындыг. Совхоз конторазынга келдивис. Совхоз директору бисти бир-ле чавыт бажыңга эккелди. 30 хире өреге чурттап турар барак бажың болду. Бо бажыңны школа кылдыр эле тудар дээн чүве деп, даргавыс мындыг.

Даартазында чедип келиримге, чамдык өрээлдерин хостаткан болду. Кезек бызаңчылар чыып алгаш, чайладыр ол школаның тудуунга ажылдап чайладым. Сентябрь 1 чоокшулап орган, уйгу-даа келбес. Соңга, рама, шил, будук, кадаг безин тывылбас берге-ле үе турган чүве. Ынчап тургаш, муң-не школавыс тудуун доозуп алдывыс. Ам уруглар өөренип эгелээн, класстарга Ильичиниң лампочкалары чырый берген. Бир өөредилге чылының өөрүшкүмаңнайлыг, дүвүрээзинниг хүннери каржып-солчуп эрте берди. Чайгы үеде суурнуң чурттакчы чонун эвилелдеп тургаш, школавысты улам эки септеп, аян-шинчи киирип, кыжын одаар ыяжывысты база ыяк кылдыр белеткеп алдывыс. Ам-на таптыг ажылче шымнып кириптер-дир деп бодал мындыг.

Бир-ле катап, августуң баштайгы хүннеринде райкүүскомнуң даргазы кел дээн болду. Чеде бээримге: «Дөң-Терезин школазы баксыраан, директору аараан, школаның чайгы септелгези кылдынмаан, одаар ыяжы чок. Школаны бо чылгы өөредилгеге белеткээри бергедээн. Ону чүгле сеңээ дагзыр деп дугурушттувус. Мулдурлап, ойталап черле болбас, эш Эрес-оол. Коммунист кижи-дир сен» — деп мындыг. Кайгап каан, ыт чок олур мен. Даргам шыңгызы кончуг:

— Берге участок боорга, силерге бүзүрээш, дагзып турар чүве-дир. Ажылды барып хүлээп алыңар — дээш, олурган черинден туруп келди. Бажыңга чедип келиримге, «Дөң-Терезин» совхозтуң директору бажың ишти чүдүрер машина чорудупкан болду. Ол школага баргаш, база-ла кижилерни эвилелдеп тургаш, школаны бут кырынга тургускан бис. Берге байдалды кижилерге чугаалап, шын тайылбыр ажылын чорударга, черле билир боор чүве чораан.

Берге ажылдан кажан-даа кортпайн чоруңар, кандыг-даа берге ажылды күштүг күзел, бедик тура-сорук тиилээр боор чүве. Ажылда четпестерни оюп эртпейн, оларны дидими-биле сегирип алыр херек. Партия ам шынчы ажылдаарының бүгү оруктарын ажыткан-дыр. Төрээн чуртуңарга ак сеткилдиг ажылдап бериңер, эргим аныяктар!

С. ЭРЕС-ООЛ,
башкы ажылының хоочуну.
Барыын-Хемчик район.

ЧАРЫШ ТҮҢНЕЛИН ҮНДҮРГЕН

Республиканың иштики херектер органнарының 1986 чылда социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген.

Оператив-албан ажыл-чорудулгазынга эң эки көргүзүглерни эрткен чылын Барыын-Хемчик болгаш Кызыл райкүүскомнарының иштики херектер килдистери чедип алган. Олар Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң шилчиир Кызыл туктары-биле шаңнаткан.

Иштики херектер органнарының 11 салбырынга «Эң тергиин коллектив» деп атты тывыскан болгаш шилчиир вымпелдер-биле шаңнаан. Ол ышкаш «Мергежилдиң тергииннери» атты мурнакчыларга тывыскан. Ол хүндүлүг атты иштики херектерниң 17 ажылдакчызы чаалап алган. Оларның фото-чуруктарын министерствонуң Хүндүлел самбыразында аскан. Мурнакчыларның аразында Кызыл районда ИХК-ниң участок инспектору И. Х. Монгуш, Улуг-Хемде кеземче херээ истээр салбырда Я. Д. Сандык, Хову-Аксының милиция салбырында паспорт столунуң начальниги Л. И. Козеонова оларның аттары бар.

Иштики херектер органнарының ажылдакчылары бо чылын бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Ону Улуг Октябрьның 70 чылынга болгаш совет милицияның 70 чылынга тураскааткан.

Г. КУУЛАР,
Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң политкилдизиниң инструктору.

МАССАЛАРНЫҢ ИДЕПКЕЙИН, ИНИЦИАТИВАЗЫН ХӨГЖҮДЕР

СЭКП-ниң XXVII съездизиниң документилерин ёзугаар ССРЭ-ниң профэвилелдериниң Уставының төлевилелин өскерилгелери болгаш немелделери-биле кады калбаа-биле чугаалажып көөрү-биле үндүрер дугайында ВЦСПС-тиң саналын СЭКП ТК-ның Политбюрозу деткээн. ВЦСПС-тиң секретары В. П. Провоторов төлевилелде кирген өскерилгелер дугайын мынчаар чугаалап турар.

— Бистиң чуртувустуң амыдыралынга чугула болуушкун — февраль 24-те ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVIII съездизи ажыттынар. ССРЭ-ниң профэвилелдериниң Уставын аңаа өскерилгелер-биле болгаш немелделери-биле кады хүлээп алыр. Оларны киирери чүге эргежок чугула болу бергенил?

— Социалистиг тургузуушкуннуң үе-чада бүрүзүнде профессионал эвилелдерниң хүлээлгелери чаа утка-биле долдунуп, оларның ажыл-чорудулгазының хевирлери болгаш аргалары өскерлип келген. Ол чорук профэвилелдерниң Уставынга илереттинип турган.

Амгы үеде күштүг болуп турар Уставты 1963 чылда профэвилелдерниң XIII съездизинге хүлээп алган. Ооң соонда болгулаан съездилерге ажылчы чоннарның саналы-биле өскерилгелерни киирип турган.

Сөөлгү чылдарда бистиң ниитилеливисти сайзыраңгайжыдарының угланыышкыннарын болгаш оруктарын тодараткан эң улуг болуушкуннар болган. СЭКП-ниң XXVII съездизи чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедириниң стратегиязын ажылдап кылган, ооң-биле дүүштүр ниитилелдиң амыдыралының бүгү талаларынга эде тургустунуушкунун чорудуп, социалистиг демократия ханылап, улустуң бот-эргелели хөгжүп турар.

Ол болуушкуннар 140 миллион хире кижини каттыштырып турар чуртта эң-не массалыг организация болур профэвилелдерниң бүгү ажыл-чорудулгазынга долузу-биле хамаарылгалыг болуру чайлаш чок. Профэвилелдерниң эге организацияларынга болгаш отчёт-соңгулдалыг хуралдарга, адырларның болгаш эвилелдер аразының конференцияларынга, ол ышкаш ВЦСПС-че, профэвилелдиң төп парлалгазынче чоруткан чагааларда Устав айтырыгларының талазы-биле кончуг хөй санныг саналдарны киирген.

— Уставтың төлевилелинде принципиалдыг чаа чүнү киргенил?

— Ында совет ниитилелдиң политиктиг системазында, улустуң социалистиг бот-эргелелинде профэвилелдериниң ээлеп турар чериниң болгаш ролюнуң дугайында чүүлдерни чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң дүргедээшкининиң байдалдарында оларның кол сорулгаларын киирген.

Үениң негелдезинге дүүштүр профэвилелдерниң янзы-бүрү звеноларының хүлээлгелерин улам-на тодаргайлаан. Чижээлээрге, профэвилелдиң эге организациязы улустуң байлаан тургузарынга болгаш ковудединге, күш-ажылчы коллективтиң социал хөгжүлдезинге, социал чептүг чоруктуң принцивин сагыырынга идепкейлиг киржир ужурлуг. Профэвилел комитеди күш-ажылчы коллективтиң чөвүлели, администрация болгаш хөй-ниитиниң өске-даа соңгулдалыг органнары-биле кады азы боду тускай күш-ажылчы коллективтиң бүрүн эргезин боттандырып чорудар, бүдүрүлгениң эргелерин боттандырарынга киржир хүлээлгелиг. Чижээлээрге, Белоруссияда профкомнарның бүдүрүлге, цех болгаш өске-даа кезектерниң чөвүлелдери-биле демниг хөделиишкиннерниң дуржулгазы ам чыгдынган. Оларның күжениишкини-биле, инициативазы-биле күш-ажылчы коллективтерниң чугула экономиктиг болгаш социал хөй айтырыгларын шиитпирлеп турар апарган.

Уставтың төлевилелинде профэвилел тургузуунда оларның турар черин болгаш ролюн барымдаалап, профэвилелдериниң Төп Комитеттериниң болгаш чөвүлелдериниң хүлээлгелерин тодаргайы-биле айыткан, оларның ажыл-чорудулгазының кол угланыышкыннарын тодараткан. Төп Комитеттер адырга, бүдүрүлге иштинге чарышты организастаар, мурнакчы дуржулганы нептередир, күш-ажылдың төлевирин, нормалаарын болгаш камгалаарын чорудар, чуртталга болгаш культура-амыдырал тудуунга акша-хереңгини үндүрер болгаш шиңгээдип алырын боттандырар. Бодунуң ээлчээнде профэвилелдер чөвүлелдери девискээрлер аайы-биле социалистиг чарышка, күш-ажыл дугайында хоойлуларны сагып турарын контрольдаарын, социал страхованиеге, ажылчы чоннарның медицина, чуртталга болгаш культура-амыдырал хандырылгазынга, оларның хостуг үезин организастаарынга кичээңгейни мөөңнээр ужурлуг. Ооң-биле кады профэвилелдерниң Төп Комитеттеринден болгаш чөвүлелдеринден профэвилелдиң эге организацияларынга дуза көргүзер талазы-биле демниг хөделиишкинни болгаш каттышкан ажылды амыдырал негеп турар.

— Профэвилел кадрлары бүдүрүлгениң болгаш социал тодаргай айтырыгларын шиитпирлээринге улам-на идепкейлиг турушту ээлээр ужурлуг деп СЭКП ТК-ның январь (1987 ч.) Пленумунга онзалап демдеглээн болгай. Профэвилел кежигүннериниң күш-ажылчы болгаш хөй-ниити-политиктиг идепкейин бедидеринче, оларның инициативазын хөгжүдеринче угланган кандыг өскерлиишкиннерни болгаш немелделерни Уставка киирерин саналдап турарыл?

— Хамыктың мурнунда профэвилел ажылының ажык-чарлыг болуруң күштелдиреринче, удуртулганың коллективтиг принцивин чайгылыш чокка сагыырынче, шугумчулелди, ылаңгыя алдаандан шугумчулелди хөгжүдеринче, профэвилел кежигүннеринге соңгулдалыг органнарның болгаш профэвилел кадрларының үргүлчү отчёттуг болурунга хамаарышкан. Кадрлар-биле ажылды сайзыраңгайжыдары, чижээ, профэвилел ажылдакчыларының аттестациязын үргүлчү чорудары көрдүнген.

Профэвилелдиң иштики демократиязын боттандырып чорударының кол хевири болур профэвилел хуралдарының ролюн бедидер талазы-биле хемчеглерни төлевилээн, янзы-бүрү деңнелдерге оларны чорударының үезин тургускан. Ындыг чүүл амгы Уставта чок.

Ажылчы чоннарның хөй санныг саналдарын барымдаалап, 150 болгаш оон хөй кижини каттыштырып турар профкомнарның болгаш цехкомнарның бүрүн эргелериниң хуусаазын 2—3 чыл чедир узадырын төлевилээн.

Девискээр талазы-биле ырак черлерде ажылдап турар бүдүрүлгелерниң, эртем-бүдүрүлге каттыжыышкыннарының профэвилел организацияларының тургузуунга чамдык өскерилгелерни киирер деп турар. Областың, крайның, республиканың девискээринден дашкаар турар каттыжыышкыннарга, кезектерге профэвилелдерниң Төп комитеттериниң шиитпири-биле, тускай чүүл-биле тодараттынган бүрүн эргелерлиг профкомнар даргаларының чөвүлелдерин тургузуп болур.

Устав төлевилелинде «Профэвилелдер болгаш күрүнениң, хөй-ниитиниң организациялары» деп тускай бөлүктү киирген. Ында улус депутаттарының Советтери, ВЛКСМ, улусчу контроль органнары, эки тура ниитилелдер, чогаадыкчы эвилелдер-биле эде тургустунуушкунну боттандырып чорударынга, экономиканы болгаш социал-культура талазын комплекстиг хөгжүдерин хандырарынга профэвилел органнарының сорулгаларын тодараткан.

Уставта чамдык чүүлдерни СЭКП-ниң Программазының чаа эдилгезинге, партияның XXVII съездизиниң, төп күрүне органнарының болгаш ВЦСПС-тиң шиитпирлеринге дүүштүр чамдык тодарадыышкыннарны, өске-даа немелделерни киирген.

(СЭТА).

Делегей медээлери

25-КИ ЧАЗЫЛДЫРЫЫШКЫН

ВАШИНГТОН. Каттышкан Штаттар «Хэйсбрук» деп чажыт аттыг чер адааның ядролуг чазылдырыышкынын чорутканнар. Бо дээрге, ядролуг шенелделерге Совет Эвилелиниң киирген чаңгыс талалыг мораторийниң соонда 25-ки чазылдырыышкын болур. АП агентилелиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, чазылдырар тургузугнуң күчүзү 20 килотонна хире болган. Шенелде Невада штатта ядролуг полигонга, Лас-Вегастан соңгу-барыын талаже 138 километр черге, 213 метр ханы чер адаанга эрткен.

Каттышкан Штаттарның ядролуг чазылдырыышкыннарның үргүлчүлеп турарынга удурланмышаан, полигоннуң чоогунга чүс-чүс чыскаалчылар чыгдып келгеннер. Ядролуг чепсекке удур хөй-ниити организацияларының кыйгызын ёзугаар удурланыышкынның массалыг чыскаалдазын Вашингтоннуң чарлааны «Хэйсбрук» шенелдезин эрттирер ужурлуг хүнүнде, февраль 5-те, чорударын база планнап каан турган. Ону вторникче чылзып алгаш, Рейганның администрациязы удурланыышкынның ол чыскаалдарын үзер бодалдыг турганын хайгааракчылар демдеглеп турар.

(СЭТА).

СӨӨЛГҮ МЕДЭЭЛЕР

НЬЮ-ЙОРК. Боо-чепсек садар талазы-биле, а ооң хемчээли доктаамал өзүп турар, делегейде бир дугаар черни АКШ ээлеп турар. «Форчун» журналдың дыңнадып турары-биле алырга, бир эвес 1980 чылда боо-чепсекти үндүр сатканы 15,3 миллиард доллар болган болза, а 1986 чылда ол 30 миллиард доллар ашкан. Бир эвес мурнунда боо-чепсекти Латин Америкада, Африкада, Азияда диктаторжу болгаш хөлезилениикчи ёзу-чурумнар-биле чарып алган керээзин ёзугаар садып турган болза, а ам бүгү боо-чепсектиң 30 хуузун «тускай реестрлер» ёзугаар хораланчы ажыл-чорудулгаларга азы АКШ-тың агрессчи угланыышкынының аайын эдеринден ойталап турар хоойлу ёзугаар чазактарга удур, коммунизмге удур шимчээшкиннеринге дуза кылдыр садып турар.

САН-ФРАНЦИСКО. Дайынга удур шимчээшкинниң киржикчилеринге удур Американың эрге-чагыргазы янзы-бүрү хемчеглерни ажыглап турар. Эрткен чылын «Локхид мисайлз энд спейс компани» компанияның заводунуң чанынга «сылдыстар дайыны» программаны боттандырарынга ооң киржилгезинге удурланыышкын демдээ кылдыр тайбыңның талалакчыларының организастап чорутканы чыскаалдарының бөлүк киржикчилеринге Саннивейл (Калифорния штат) хоорайның суду буруудадыр шииткедди чарлаан. «Хуу өнчүнүң кызыгаарын үрээни дээш» болгаш «кудумчу шимчээшкининиң чурумун үрээни дээш» деп чаңгыс аай буруудаашкынны чыскаалчыларга онааган. Судтуң нүгүлээшкини-биле дайынга белеткелге удур шынчы америк кижилерниң демиселин доктаадып шыдавас деп, хорукдатканнарның бирээзи Мариэнн Гейбл медеглээн.

ЛОНДОН. Лондоннуң «Барбикан» деп культура төвүнге хаан өг-бүлезиниң кежигүннериниң келген үезинде «Орус хептиң төөгүзү: 1700—1920 чылдар» деп совет делгелгениң байырлыг ажыдыышкыны болган. Ооң организакчыларының Ленинградтың уран чүүл эртемденнери-биле кады күрүне Эрмитажындан шилип алганы 300 ажыг экспонаттар Россияга моданың 200 чыл иштинде хөгжүлдезин көргүзүп турар. Организакчыларның демдеглеп турары-биле алырга, амгы делгелге англи улустуң таваржып көрбээни орус уран чүүлдүң арыннарының бирээзи-биле таныжып алыр ховар арганы оларга берип турар.

БОНН. Ядролуг шенелделерниң чаа сериязын чорударындан ойталаарындан Вашингтоннуң карак кызыл хөөн чогу ГФР-ниң чонунуң килеңнин хүн бүрү улгаттырып орар. Бундестагче соңгулдалар болган соонда тургустунган «ногааннар» партиязының чаа фракциязы бодунуң бир дугаар эрттирген хуралынга ядролуг чепсектиң оон ыңай шенелделеринден ойталаарынче АКШ-ты кыйгырган. Ында парлаан резолюцияда ядролуг чазылдырыышкыннарга Совет Эвилелиниң чаңгыс талалыг мораторийинге каттыжып, ооң үлегерин эдерерин америк администрациядан ол негээн. Каттышкан Штаттарның айыылдыг үзелдери шериг талазы-биле тергиидээшкинче, боо-чепсекти эңдере бүдүрерин ам-даа улгаттырарынче болгаш ону космос девискээринге тарадырынче АКШ-тың чүткүлүн бадыткап турар деп, ГФР-ниң сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы Лоренц Кнорр медеглээн.

(СЭТА).

АФГАН ЭПТЕЖИЛГЕ

КАБУЛ. Ниити национал тайбыңны тургузарынче болгаш дайынны соксадырынче угланган АДР-ниң революстуг чазааның политиказынга деткиишкинни афган ажылчы чон илергейлеп турар. Чурттуң аңгы-аңгы провинцияларының кишлактарынга болгаш уездилеринге болуп эртип турар хуралдарынга болгаш массалыг митингилеринге, аймактарның джиргаларынга ажылчын аңгының, тараачыннарның болгаш хүрээ-хииттиң төлээлекчилери национал эптежилгениң чорудулгазынга бүгү талалыг салдар чедиреринге белениң айтып турар.

Оон кээп турар дыңнадыглардан алырга, афган эрге-чагырга черлериниң дайын чорудулгаларын соксадырынче кыйгырыы революцияга удур пропагандага алыскаш, бодунуң Төрээн чуртун каар ужурга таварышкан афганнарның аразынга-даа, а ол ышкаш чурттуң иштинге боо-чепсектиг хөделип чоруп турган бөлүктерниң-даа аразынга чогумчалыг деткиишкинни ап турар. Бамиан провинциязында дээрбечи дөрт бөлүктүң баштыңнары дайынчы хөделиишкиннерин соксадырынга чөпшээрешкеннер деп Бахтар агентилели дыңнаткан. Провинцияның эрге-чагырга черлери боо-чепсектиг бөлүктерниң 30 кежигүнүнге Бамиан хоорайга кээп, төрелдери-биле ужуражырын чөпшээрээн. Оон ыңай 240 афган өг-бүлениң ниити саны 856 кижизи Кандагар, Герат, Нангархар, Джаузджан, Баглан болгаш Кунар провинцияларда төрээн черлеринче ээп чанып келгилээн. Тус черниң чурттакчылары чаңгыс чер-чурттугларын чылыы-биле уткуп алганнар. Эрге-чагырга черлери эргежок чугула материалдыг дузаны чедиргеннер.

Ындыг-даа болза, контрреволюсчулар национал эптежилгениң чорудулгазын үзеринче угланган оралдажыышкыннарны соксатпайн турарлар. Бахтар агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, бо чылдың январь 28-те Нангархар провинциязынга Афганистанга национал эптежилге талазы-биле дээди онза комиссияның кежигүнү, Рудат уездиге (Нангархар провинциязы) эптежилге талазы-биле комиссияның болгаш национал фронт чөвүлелиниң даргазы Инаятулланы, ооң оглун өлүргени аңаа ээлчеглиг херечи болган. Провинцияның сураглыг хөй-ниити ажылдакчызын хөөржүдериниң кажыдалдыг ёзулалынга уездиниң партия болгаш күрүне органнарының удуртукчулары, Рудаттың чүс-чүс чурттакчылары киришкеннер.

(СЭТА).

ЭДЧ-БИЛЕ ХАРЫЛЗАА

БРЮССЕЛЬ. СЭТА-ның корреспондентизи Альберт Балебановтуң дамчытканы болза: Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлели-биле харылзааларны дүрген экижидериниң дугайында Европаның Экономиктиг Ниитилежилгезиниң (ЕЭН) чурттарының удуртукчуларынче Европарламентиниң политиктиг комиссиязының кыйгырыын Европарламентиниң депутаттары деткээн.

Мында үнүп турар «Юрополитик» дээр экономиктиг бюллетеньниң дыңнатканы-биле алырга, парламентарийлерниң хөй кезии бо комиссияның төлээлекчизи Ганс-Иоахим Зеелерниң (ГСДП, ГФР) делегейниң ийи экономиктиг организацияларының аразында кайызынга-даа ажыктыг, быжыг харылзааларны соңгаарлатпайн тургузарының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн илеткелин чаңгыс үн-биле деткээннер.

Европарламентиниң чүүладугзунуп көрген шиитпиринде «ЭДЧ биле ЕЭН-ниң бот-боттарын делегейге хүлээп көөрү ийи организацияның, ол ышкаш оларның кежигүн чурттарының аразында ийи талалыг болгаш хөй талалыг харылзааларның дүрген хөгжүүрүнге шиитпирлиг салдарны чедирер» деп онзалап айыткан.

(СЭТА).

ОПЕРАЦИЯНЫ ЧОРУТКАН

ЛУАНДА. Мурнуу Африканың эжелекчилеринге удур элээн каш чедиишкинниг операцияларны Намибияның улусчу-хосталга армиязы чоруткан. Мурнуу-Барыын Африканың Улусчу организациязының ында нептереткен медеглелинде дыңнадып турары-биле алырга, Ошикашго хоорайның чоогунга Намибияның патриоттары Мурнуу Африка Республиканың шериг-агаар күштериниң бир вертолёдун дүжүр аткан. Оон иштинде чораан шериглер шуптузу өлген. Беш хонук эрткен соонда хосталга армиязының дайынчылары ол-ла районга удурланыкчызының шериг колонназынче халдаан, ооң түңнелинде 16 солдатты узуткаан болгаш элээн хөй санныг дайынчы техниканы чок кылган.

(СЭТА).

АКШ: КҮРҮНЕ ТЕРРОРИЗМИ

Рейганның администрациязының эрге-чагыргага бодунуң келген үезиниң дургузунда аңгы-аңгы күрүнелерге болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннерге удур 50 хире чажыт үрегдекчи операцияларны деткээн. Ол дугайын «АКШ-тың администрациязында болгаш конгрезинде үндезин достерге» даянып, «Филадельфия инкуайрер» солун дыңнаткан.

Төп Америка америк тускай албан черлериниң онза объектизи турган болгаш артар-даа. Сандинож революцияны канчап-даа тургаш, узуткап чок кылырынче чүткүвүшаан, Вашингтон бот-догуннаан Никарагуаны долгандыр дүшкүүрлүг чорукту улам күштелдирип турар. АКШ-тың шериг-далай күштериниң корабльдери никарагуа эриктерни дургаар тегерип чоруп, кайы-даа үеде агрессияны өөскүдүп болур хире турарлар. Рейганның администрациязы Гондурасче, Коста-Рикаже болгаш Сальвадорже мыйышкын кылып, бодунуң агрессчи бодалдарынга оларны долузу-биле чагыртып алырын оралдажып турар. «Контрастарның» хөлезилениикчи дээрбечилери АКШ-тың шериг-саң-хөө дузазын албышаан, хөй качыгдалдыг никарагуа черде өлүмнү болгаш үрегдээшкиннерни үргүлчүлеп турар. Олар школаларны, эмнелгелерни, уруглар төптерин үрегдеп, эмчилерни, эмчи сестраларын, башкыларны өлүрүп турарлар.

Вашингтоннуң амгы администрациязының терроржу политиказының көскү чижээниң бирээзи — Гренада болур. АКШ-тың хамаатыларын «камгалаар» деп сылдап алгаш, Кариб далайда улуг эвес ортулукта ол күрүнени америк шериг машина-биле таптай бастырып алган.

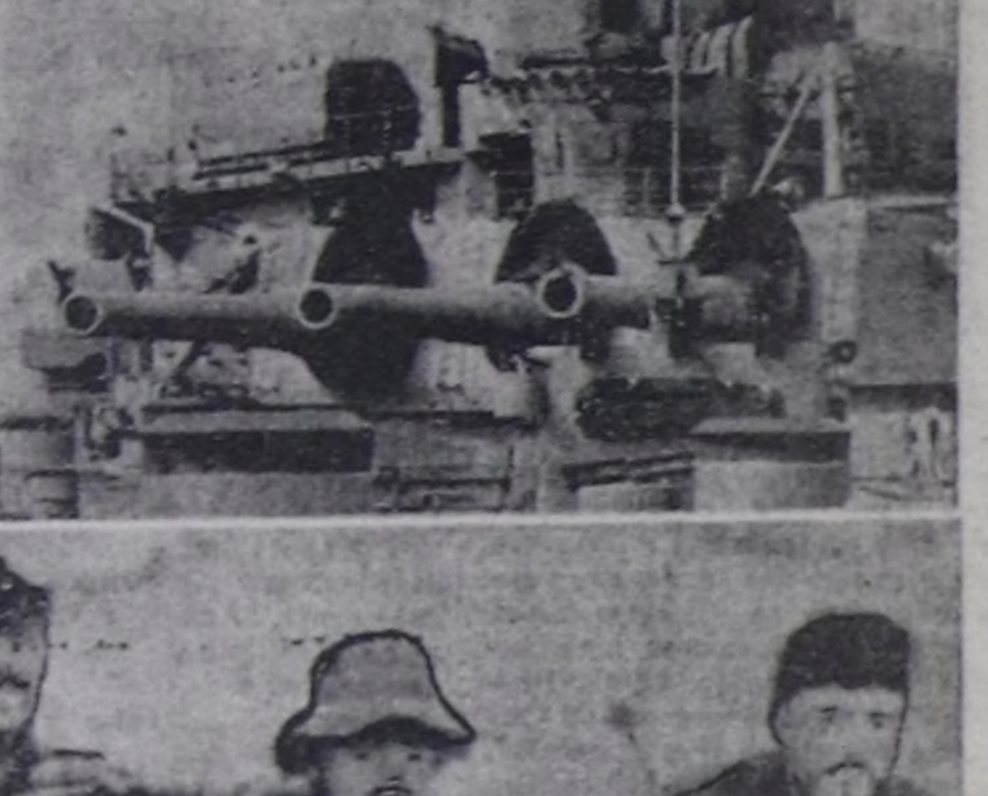

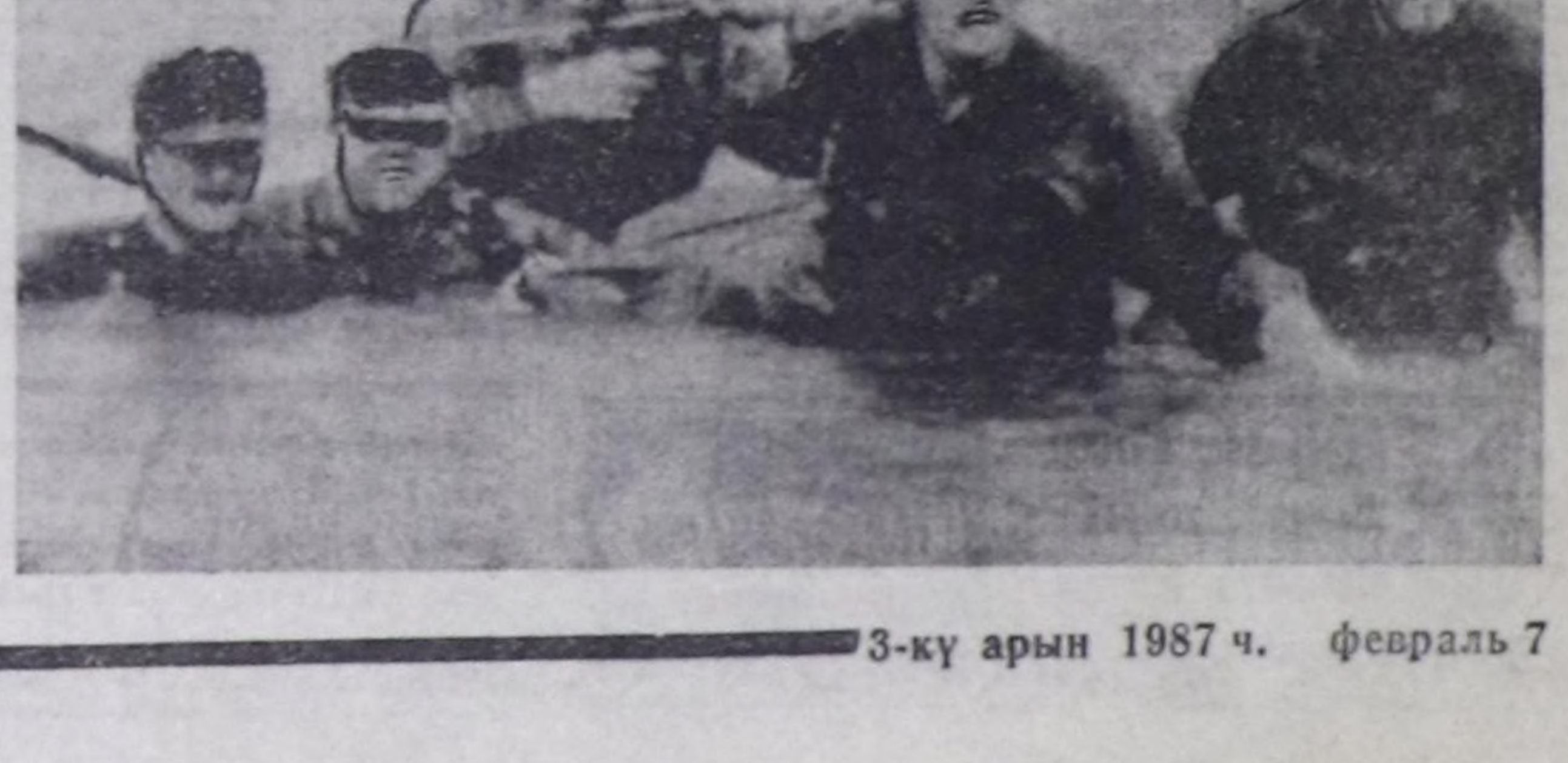

ЧУРУКТАРДА: америк чөвүлекчилер «контрас»-биле Никарагуаже халдап кирериниң вариантызын ажылдап кылып турлар; «Нью-Джерси» авианосецтиң үгер-боолары — кандыг-даа агрессияга күчүлүг деткимче болур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ХОСТАЛГА ДУГАЙЫНДА ДЕКЛАРАЦИЯ

ПАРИЖ. Амгы үениң Францияында хосталга дээш демисел мурнукузу ышкаш хүн айтырыы болуп турар деп, «Юманите» солунда парлаан хосталгалар декларациязында демдеглээн. Ол документини Францияның компартиязының эрткен неделяда болган пленумунга чаңгыс үн-биле чүүлдүтзүнүп, хүлээп алган.

Француз улустуң чаалап алган хосталгалары болгаш эргелери чагырыкчы бөлүктерниң болгаш капиталдың күштериниң талазындан доктаамал халдаашкыннарга таваржып турар деп, декларацияда онзалап демдеглээн. Француз коммунистер эрге-чагыргаларының албан черлериниң демократияга удур утка-шынарын бурууштаап, эргелер, хосталгалар чөптүг чорукту камгалаар дээш демиселдиң төвүнге турарынга болуунуң шиитпирлиин дугайын медеглээннер. Кижиниң кол эргелерин болгаш демократтыг хосталгаларны камгалаар дээш демиселге ажылчы чоннарның чаңгыс ээ болгаш сырый каттыжыышкыны кажангызындан артык эргежок чугула деп документиде айыткан.

Кижиниң хөгжүлдезиниң кол үндезини национал тускай догуннаан чорук, эп-сеткил каттыштырылгазы, кады ажылдажылга болгаш тайбың болур. Бүгү кижилер хостуг болгаш эрге талазы-биле дең болур ужурлуг. Сөөк-язы ылгай көрүүшкүнүнүң бүгү хевирлерин чок кылыры эргежок чугула. Эр болгаш херээжен кижилерниң аразында дең эргени чайгылыш чокка сагыырын, херээженнерниң эргезин үреп турарларга кеземче көргүзерин декларацияда негээн. Францияга расизмни долузу-биле чок кылырын, расисчи үзел-бодалдарның пропагандазын болдурбазын ФКП база негеп турар.

Францияда эрге-чагыргаларның болгаш бүдүрүлге ээлериниң каржызы-биле үреп турары ажылчы чоннарның эргелерин сагыырының айтырыгларынга ФКП онза кичээңгейни үндүрген. Ажылчы чоннарның төлээлекчилери бүдүрүлгелерин эргелеп башкарарынга идепкейлии-биле киржир, бодунуң бодалын хостуг илередир, чыскаалдар, ажыл соксадыышкыны кылыр эргени ажыглаар эргелиг болур ужурлуг. Профэвилел организацияларының ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киржип турар ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга хамаарыштыр кандыг-даа истеп сүрүүшкүннер турбас ужурлуг.

Францияның далай ындында департаментилеринде болгаш девискээрлеринде чурттакчы чонга бодунуң салым-чолун боду тодарадыр арганы бээриниң эргежок чугулазын декларацияда онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Аяк шайны аартап ора...

СЕНИ САКТЫП

Анай, хураганы кодан долган
Аалыңарны бо-ла сактып кээр мен—
Орук дозуп, ээрген ыттар келир,
Огланыпкаш, сенче маңнаар ийик.
Ала аъттыг, кызыл тоннуг кыстың
Аян ыры сагыжымда хевээр—
Адыр-Тейни оъттаан хойлар шывар.
Алгый-Хөлге кымнар дужар ийик.
Эртер үе хөйнү алгаш баар-дыр,
Эштиң-өөрнүң чамдыктары ыраан—
Шагжаң хөрек дакпыжадыр сактып,
Чанымда дег, сени бодап кээр мен.

А. АРАПЧОР.

КОНСЕРВАЛААН ИНЕК ЭЪДИ

● Шоодуглуг шүлүк ●

Консервалаан инек эъди садыгларга,
Көзүлбээни үр-ле болган, шыны херек.
Уттундурган шак ол сөстү дыңнап кааштың,
Удуп чораан күжүр бодум, сырбаш кындым.
Автобуска чорууурга чер ындыг болгай —
Аажок солуп чүүлдерге таваржы бээр,
Мурнумга орган ийи кижи чугаазын маа
Мулдурлап каар ужурга кээп таварыштым:
— Өршээп көрем, күжүр кудам, чажырбанар,
Өске-башка улус эвес сезингеш чоор,
Кажандан бээр көзүлбээни «инек эъдин»
Кайда мынчаар садып турар, магалыг чоор?
— Карааңарның коскузу чер кончуг-дур аа?
Кайгаттынып, бир-ле чүве топтаан орар.
Кудамайлап, ылчыңайнып оргаш чоор сен,
Кулааң бээр сун, өске улус дыңнап каaптар:
«Даштыг-Хавак кырында ол аңмаарларның
Таңныылынга чеде бергеш, мынча дээр сен:
«Кырган инээм аштап турар, кандаай чоор» —дээш.
Кызыл-кызыл акшалардан сунуптар сен.
«Пароль» база айтып бердим көрбес сен бе,
Машинаңны меңээ бир хүн чөпшээрээр сен.
Бии-Хемде аңчы акым дарга кижи,
Пиво-паво тып каар болган, ынаар баайн дээш!».
Ажыл соонда, аштамзыраан күжүр бодум
Ажыртынып, сыыртынып пат-ла болдум.
Консервалаан инек эъттиг шоодай ээзи
Хоорайывыс төвүнге кээп дүжүп калды.
«Ындыг чүве кайа турар, таан-даа» дижип,
«Эмин эрттир чула сөглеп, шүгүмчүлээш,
Эриин ажыр сойгалап каан тол-дүр»— дизе,
Ылап шыны черле тыптыр, бүзүреңер.

Х. ШИРИИН-ООЛ. артист.

БАШТАЙГЫ ЫНАКШЫЛ

♦Новелла♦

Күс. Тайгалар алдын-сарыг. Чалыы назынымның от-көс үези.

Меңээ шериг албаны эрттирер келдиришкин келген. Даарта аъттаныптар мен. Чогум-на бо өйде мээң күзелимге бир чараш кыс чуруттуна берген. Канчап дужарыл? Ол кыстың соңгазының дужунга каш катап четтим, көзүлбейн-дир.

Кежээ серинн салгын сыырынап турган. Сылдыстар карак баскан. Шинтпирлиг минута келген: Анайның бажыңынга кирип, байырлажып алыр. Дидимненип алгаш, уругнуң бажыңының эжиин аяар соктадым. Чүрээмниң согары чүгле тиккилээр. Балдырымның сирилээрин оожургадып чадап тур мен. Эжик ажыттынган. Анайның угбазы бозаганы артап үнүп келди. Арным изиш дээн. Шыгырт туруптум.

— Па-а! Шорбак сен бе? Кир-кир, көк-солдат. Ол-ла болгай, эр-хейни!

Анайның ада-иезиниң алдын бозагазын улуг күжениишкин-биле артап кирип келген мен. Улуг арт ашканым-биле дөмей болган, Сүрээдээним намдаваан. Анайның угбазы мени байысаап эгелээн.

— Шорбак, чүге чор сен?

— Чок, Анаа-ла.

— Па-а! Меңээ келген деп бодадым ышкажыл. Кижи ымзандырып чүңүл?

Дер-бузум шаагайны берген. Анайның угбазы мээң-биле чажыт. Кады чаңгыс класска өөренип чораан бис. Он чыл кады өөренип келгеш, ооң ындыг дидимин, сөссүрээн сактып чадаштым. Хоглуг, баштак аза боол-тур ийин моң. Үнер дээримге эжик ырак апарган. Артыш шай кудуп келген. База-ла баштак чугаазын тө каай берген.

— Сени үдеп каар мен, Шорбак. Солдат үдээр аас-кежиктиг болган-дыр мен. Байырлыг кежээңни демдеглээр бис бе? Агаарлап баскан болзумза але, Шорбак. Солдатчыгаштың чүрээн сергеткен болзумза аа?!

Артыш сыстып-сыстып каттыргылаан-даа. А мен ыятканымдан чер адаа кире бер чазып олурган мен. Он чыл иштинде кая чаштынып чыткан аажы-чаң боор. Баштак-даа болза, арай дузу ажыг ышкаш меңээ сагындырган.

Артыш сыйтылады каттырыпкаш, хенертен боданы берди. Менче сезиктиг көрнүп келди. Кады өөренип чораан оол эжинден ам-на эпчоксуна берди ышкаш. Мээң чанымга кожа олуруп алгаш, аяар айтырадыр:

— Ынакшаан кызың бар ийик бе? Эр болган болзумза көрем. Сээң-биле кады солдат шинель кедер ийик мен. Херээжен кижи канчаар мен. Чуртум ээлеп артар апаар мен. Планым чаңгыс. Хойжулаар! Чагаадан шелип тур.

Чаңгыс-даа харыы тыппаан мен. Ол аразында Анай кире халып келген. Чаш кызыжак.

Чажында ленталар чечектээн. Анайның дүнелик дег кара карактары кем чок каттыраңнап тургулаан. Ол карактарга ынакшый берген мен. Анай тоску класска өөренип артып калган. Ынакшылым ажыттынмаан.

Чылдар ушкан куш ышкаш ужуп эрте берген. База катап күс. Шеригден халажып чанып келдим. Тайга-сыннар алдын-сарыг. Хоор-сарыг. Анайга ужуражы берген мен. Мени таныыже чалады. Сеткилимде сөглеттинмээн ынакшыл катап кыва берген.

Күстүң арыг агаары. Күзээн эжим кыс. Каттырбаан каткымны суглук чокка салыпкан мен. Сакпак дужунда букшуп чораан бодалдар часты берген. Анай даарта өөренип чоруурун чугаалады. Беш чыл. Институт. Эртем херек. Манаар болган мен. Ынакшыл хөрлээлээн. Анай кыс күстүң хүнүнде өөренип аъттаныпкан. Үдеп кагдым. Артыш база чедип келген.

— Чүге чагаа биживейн турдуң, күдээ. Сени манап турган бис, Шорбак.

Кызылдың профтехучилищезин доозуп алдым. База бир күс аалдап келген. Далай кырында дош доңган, таңды кырында хар чаапкан. Электрик мергежил чедип алгаш, Кызыл хоорайның электри четкизинге ажылдай берген мен. Ниити чуртталга бажыңынга чурттап турдум.

Почтальон чагаа эккелген. Таныырым хол үжүү. Анайның чагаазы. Өөрээнимден орү шурай берген мен. Чазып номчупкаш, олура дүштүм. Аарышкылыг одуруглар баарымны ажып кылган. Чагаада мынчаар бижээн: «Хүндүлүг Шорбак! Тудуг отрядынга ажылдап чайладым. Шорбак, сеңээ буруулуг болдум. Бичии кижи манап олуруптум. Мени карга! Сөөлгү катап ошкадым. Анай». Сагыжымның караңгы хөлеге бүргей берген. Ыглапкан мен. Карак чажы дуза болбаан. Чурттал-гавыс салымы ийи башка болган. Чааскаан арткан мен.

* * *

Каш чыл эрте берген. Өскен суурумга Анайга ужуражы берген мен. Көзүлбес согуннар мага-бодумче кадалы берген. Көжүй берген мен. Чаңнык оду бажым кыры-биле чүгүржү берген ышкаш болган. Анай ийис уруглары-биле кылаштап чор ийин. Чаштынып четтикпейн барган мен.

— Шорбак! — дээш, Анай ыглапкан. Ийиспейлер элик оолдары ышкаш, дээриглеп тургулааннар. Анай карактарының чажын чода туткаш, сымыранган:

— Ачавыс-тыр, уругларым!?

— Ачай!

— Ачай!

Кижиниң баштайгы ынакшылы арыг, чараш. Тываның мөңге ногаан шивилери ышкаш, онмас. Хем ышкаш терең. Баштайгы ынакшылды камнап артканым халас барбаан. Уругларны хүлээп алган мен...

М. ТИРЧИН.

Эрткен дыштаныр хүннерниң бирээзинде Тываның «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг хөгжүм-шии театрынга тыва улустуң эки чаңчылдарының кежээзи болган. Аңаа хөй улус чыглып, сонуургап, солун тыва оюннары ойнаан.

ЧУРУКТА: театрга кежээ үезинде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

СОНУУРГАКТАРГА

ИСЧИ ИНЕК

Дагыг черде аалдың чурттакчызы Магомед Рамажанов инээн бызаазы-биле кады садар дээш кожазында районнуң базаарынга оларны эккелген. Инекти садып шыдаваан. А бызааны Усиши суурдан келген кижи садып алган. Инекти ээзи сүрүп алгаш, чанып келген.

Эртенинде инээ одарже чаңчыл ёзугаар үндүрүпкеш, боду ажылдап чорупкан. Кежээ инек одардан келбээн. Дилээрге-даа тывылбаан. Ону черлик араатан аңнар даялап каан боор деп бодал колхозчунуң бажынга кирген, ынчалза-даа ындыг чүвениң изи база тывылбаан.

Магомед элээн боданып олуруп-олуруп Усиши сууржe чорупкан. Бызаа садып алган кижиниң хериминиң иштинге кире бээрге бызаалыг инээ бо турганын көрүп кааш кайгай-ла берген. Дагларга он-он километрлерни эртипшаан, саар инек бодунуң бызаазын ынчаар тып ап-тыр.

Г. ШАМОВ.

Махачкала.

ХЫРБАЛААШ-ДАА...

Бразилияның чурттакчызы Валдемар Аугусту Алгану душтук оолдардан душтук кыстарның деспейн баарының бир хөктүг аргазын шенээн.

Сорокаб деп бичии хоорайжыгаштың хлеб быжырыкчызы бодунуң душтууң чанындан ыратпазы-биле хөлчүк быжыг хырбаны шенеп көрген. Холдарын хырба-биле эндере чаап алгаш, салып ыңай болуп чыткан кыстың бодунуң кажык чоогундан сегирип алган. Ынчангаш ийи кижи тудуштур шуут хырбаланган. Хөлчүк корткан херээжен кижиниң алгызынга полицейжилер маннажып келбээн болза, чүү болуру билдинмес.

Хай-бачыттыг душтук эрниң холундан кысты арай боорда адырган, оларның аразы бо таварылганың соолунде талыйтыр ыраан, кыс десе берген.

В. КУЧЕРОВ.

(«Труд»—СЭТА).

ДӨРТЕН ЧЫЛ УДУВААН

ГАВАНА. («Известияның» тускай корр). Амгы үениң медицинazынга туруп көрбээн таварылга: куба кижи Томас Нуньес ам таптыг-ла ...дөртен бир чыл ажыр удувайн чоруур.

Гаванадан ырак эвесте чурттап турар Томас Нуньес ам 53 харлыг. Аарыгның баштайгы демдектерин ол 12 харлыында таалай бестеринге шын эвес кезиишкинни кылдыртканының соонда эскерип чоруур апарган. Ынчан кезиишкин үезинде хөй хан төктүп эгелээни чүгле аарыг бичии оолду эвес, харын дуржулга чок аныяк кезер эмчини коргуткан. Баштайгы дүне-ле, кажан Томас удуй бээрин оралдажырга ооң мурнунда кезиишкин үезиндеги коргунчуг таварылга караанга көстүп келгилээр болган. Бирги, ийиги, үшкү-даа хонуктарда ол байдал катаптаан. Бичии оол бодунуң коргуушкунун чоок кижилеринге кымга-даа чугаалавайн, дүн дүжер чоокшулай бээрге чайгаар коргуп эгелээр турган. Элээн каш неделя эрткен, уйгу чогунга чаңчыккан дег бодунуң байдалы анаа, школага өөренирин уламчылап, могап турупканының кандыг-даа демдектерин көргүспейн турган.

Чыл хире үе эрткен соонда сагышсыраашкынның баштайгы демдектери көстүп эгелээн. Организм мурнуку хевээр анаа ажылдап турган. Ынчалзажок ол «өске бүгү уруглар ышкаш эвес апарган-дыр мен» деп хилинчектенип эгелээн. Оон аңгыда, уйгу чок төнмес-батпас дүнелерниң уржуундан чааскаанзыргай, муңгаргай чорук диргелип келген. Бичии оолду психиатр эмчиге чедире бергеннер.

Бо 40 чылдар иштинде Т. Нуньес бодунуң аарыг-човалаңының дугайын журналистерге чугаалап берген.

Ооң аарыынга хамаарыштыр куба эмчилерниң бодалдары кандыгыл?

Бо айтырыгны Амейхейрас алышкылар аттыг Гаванаңың эң улуг клиника-хирургия төвүнде ажылдап турар көску психиатр **Педро Гарсия Флейтеске** салдым. Ол мынчаар чугаалап турар:

— Бо эң ховар таварылганы баштай-ла 1970 чылда шинчилеп эгелээн мен. Эрткен чылдарның иштинде бистер хөй санныг психометриктиг, энцелографтыг, неврологтуг шинчилелдерни кылдывыс. Томас Нуньестиң херек кырында удувайн чоруурун херекселдер көргүзүп турар. Ооң бажының мээзи дүне-даа, хүндүсра чаңгыс арга кезиишкин дудаа «ажылдап турар». Бир эвес кижи бир неделя хире үе иштинде шуут удувас болза өлүмге ол таваржыр деп эртемниң бадыткалындан бо таварылга ала-чайгаар каржып турар.

— Аарыгның чылдагааны чүде деп бодаар силер?

— Чүнүң-даа мурнунда Томастың бичии чораан үезинде таварышканы кемдээшкинде болуп турар деп бодаар мен, ол менингоэнцефалиттиң аар хевирин аарып эрткен, ол чорук баш мээзиниң картынга кемдээшкинни болдурган.

— Амгы үениң медицина херекселдериниң дузазы-биле ук аарыгны эмнеп болуруңга идегел бар ирги бе?

— Ооң уйгузун эгидип шыдаар эмнер амгы үеде чок. Казалап болур чадавас, ынчалза-даа бо таварылгада ооң херээ бар бе.

Евг. БАЙ.

85ч январь 30

ХЕЙЛИГ-СУГ ИШКЕШ...

●Чечен чугаа●

7ч

Ол күзүн суурдан хайыы черде Монгуш Чылбак өөн ийи өг төрелдериниң коданынга кээп тип алган. Чылбак, Бичекей Монгуштар алдан хар ажа дүжүп чоруур, чонунга хүндүткелдиг улус-тур. Уруглары өскеш, кушкаш оолдары ышкаш, төрээн уязындан калбак-делгем Ада-чуртунуң ырак-чоок булуңнарынче ужуп үнгүлээш, өөренири өөренип, ниитиниң херээнге төлептиг улуг-хуузун киирип, ис баштангылай бергилээн. Ирей-кадай ааска өй каш малын азырап, өремелиг шайын үспейн, өрегелиг өөн буспайн, үнген кирген чоннуг, каң-кадык чурттап чорааннар. Тус черниң чону ирейни ойзу адаар — Чортар дээр. Боду база черле херт-бурт эвес, далаш чок, маажым. Кашпагай-даа аът мунганда чортар-ла чортар. Ынчангаш ону билир кижилер ол атты аңаа кезээ мөңгеде шаңнап каан. Бир эвес Чортар орукка элейтип чораан болза, доспес оолдар ооң чаны-биле сидиредип эрте бээр. А демгизи дүш-даа чок, аъдын-даа албадап кымчылавас, чүгле «шу» дээш, ында-хаая төрепчиин даллырадыр тепсегилээр, ол-ла. Шылагзааш, эзеринге ол-бо талаже ийлендир олургулааш, даңза таакпызын хайыладыр соргулап каап чоруур. Долгандыр турар каас-чараш бойдусту иштинде топтап магадап көргүлээр. Кады кырааны-биле ийи аъттыг ырак черже чорупканда, мырынай хөктүг. Кадай өде-чара аажылыг болгаш Чортарның элейтириңге пат кылыы хайныр:

— Аъдын камнап алган, сээң-биле ынчап элейтип чорбас мен! Аътты шаап мунар, эътти кезип чиир чоор — дээш, хөлгезин дырс кылдыр кымчылааш, сидирт дээр.

Ашак:

— Эйт, Бичекей, аъдың камна, аза албадаан эвес, кады хөөрежип, тавaар чортуп чеде берээлиден! — деп алгырып чыдып каар.

Эрес кадай аалдап баар өөнге четкеш, хойну өлүртүп, хойтпакты тиктирип алгаш олурда, Чортар бо элейтип кээр.

Кады кырааны:

— Чалгаа, кажар, шупту чүве белен апаарга, элейтип кээр ындыг-ла болгай сен! — деп чемелээр...

Бир-ле күскү эртен ижер, тыртар — шай, таакпы садып алыр дээш күжүр Чортар Оялазын мунгаш, суурже элейтип кирген. Суур биле оларның күзээниң аразы чээрби хире километр, шынаа кежер. Чортар бир хонганының даартазында дүъшке чедир-даа сураг. Аалда арткан кады кыраанының хай-халагы-даа аажок:

— Кончуг элегерни! Хой кадарар үлүү база келди. Мыя бо аргамчы дурту хире, бараазы көстүп чыдар суурга хонуп чыдар, чүзү бар ооң ында, кончуг шушпеңнин! А-аа, биеэ бир дулгуяк арткан Чапчываазын эргий берген эвеспе оң, кыраан назынында. О-ой, шынап ол-дур, ол-дур! Кээрге-ле шиве, канчаптар эвес мен!... Мен болза, хүннеш-ле халдып кээр мен — деп, өөнге эжикче көрүп алган химирени олурган.

Күжүр Чортар чылар эвес. Шай, таакпызын кел-салы мун-не садып алган. Даартазында дүъш соонда чанар дээш садыгга чортуп келген. Богда сүлде, чиик өртектиг кызыл арагалар дээрге козургай болган. Ындыг чиик өртектиг «арага» ол тайга, сын ажылдыр ырак суурга бир-ле дугаар келгени ол. Чортар аңаа эң-не баштай таварышканы ол. Ынчангаш хары угда дөртен шилди саткаш, таалының ийи талазынга чээрбилдыр чаш уруг-тулаштыр пөс-биле чөргегилээш, так шарып, суккулап алган. Сеткил-сагыш чырык чаагай, ам элейтип эвес, Оялaны шокшудуп, чыраaладып каап аалче далажыпкан.

Таалының кампыг дүжүргеш, эктинге арта каап алгаш, өгже чоргаар базыпкан. Кадайы:

— Че, чүге читтиң, түңнү көргеш адырылбастай бердиң? — деп, са кончуп эгелеп чорда, Чортар:

— Чиик өртектиг арагалар садып алдым, кадай, суурда ол чаа келген, улуг-биче-даа хамаанчок аажок-ла садып ап тур. Мен чоонган мен дээш, дөртен шилди аптым, кадай. Кады өглерни шайладыр-дыр. Чоокта шайлаткан эвес бис — деп дыңнаткан.

Кадай хыйланырын соксаткаш, эриг чымчак кылдыр көрүп келгеш, аксын шала ажыпкаш, кезек кайгап тура, чазык чаагай чугаалаан:

— Чүү кончуг хөйнү алган сен? Ынчап инек өдээ сыртанырывыс ол-дур аа? Мал-маганны саап, кажаалап алгаш, чем-аъштан кылып алгаш, чалаар бис шиве.

Күжүр Чортар ол кежээ мал-маган бажы дозуп, кады кыраанынга дузалажып маңнап турда, ана хат-казыргы-ла! Кадай өөнге кээп амданныг чаагай чемин кылып эгелей берген. Чортар ыя аразында сактып кээп:

— Ойт, дөө шатта чаңгыс өг Балаң ашак сугну канчаар бис? — деп айтырган.

— Ойт, көңгүс уткан-дыр мен. Ырак эвес хоокүйлерни база чалап эккээр-ле — дээн.

Чортар оон үне халааш, Оялазын чавыдактапкаш, ол аалче чарыш аъды мунган оолдаргылаштыр сидирт дээн.

Чалаанын ёзугаар кады-кожа өглер ишти дашка ууптар шупту тос хире кижи Чылбактың өөнге чыглып келгеннер. Шай ижип чемненген соонда демги «кылаң-караны» аксын ажыдып, шимчедип эгелээн. Ийи-бир дугурааны ишкилепкен соонда, кегирер-даа кижи бар, «кыжыраң чиктинн»-даа дээр, «иштим изип бады барды ышкаш»-даа дээр кижи бар, элдеп! Үнүп-кирип дыштанып, ижип-ле турганнар. Улуг эзирээн, алгы-кышкы үндүрүп шуугаан-даа кижи чок. Анаа, ижип-не хеверип турар ындыг болган. Чеже ижер, чиик өртектиг «арага» төнгeн. Улус караңгылай бергенде өглеринче тарап чаңгылаан.

Улуг-хүн таварыштыр эртенинде Чылбак сугнуң суурда уруунуң уруглары — ийи өөреникчи чедип келген. Кырганнар даштын мал-маганының аразында чоруп турган. Демги ийи уруг өгге кирип келгеш көөрге, орун адаанда болгаш үлгүүр баарында газировка шилдери козургай болган. Уруглар ынча шилдиң аразындан аксы ажыттынмаан чаңгыс-ла шил тып алгаш, аяктарга кудуп ижип орда, кырган-авазы кирип келгеш:

— Ой-ой, ажы-төл, ол араганы кайыын тып алдыңар, бичии улус ишпес чоор! — дээш, шилди ушта согар деп дап берген.

— Мынча хөй газировканы кымнар ижип турду, кырган-авай? — деп, уругларның бирээзи айтырган.

— Пэ, ол араганың ады казыропка чүве бе, уруглар?

— Арага эвес, суксунга ижер чүве ышкажыл. Бо хейлиниң үнүп турганын көрдаан. — дээш, шилче айытканнар.

Топтап көөрге, шынап-ла борбак-борбак хейлер аттыгып үнүп турган.

— А-аа, анаа хейлиг суг ышкажыл мооңар, черле хөйнү ижерге-даа эзирбес чүве болду ийин харын. Кырган-ачаңар ышкажыл, кончуг сээдең чүве! Суур киргеш, чиик өртектиг арага садып алдым — дөртен хирени дээш, кожа өглер иштин чалаан. Анаа-ла бичии уруглар суксунга ижер хейлиг-суг ышкажыл мооңар. Ам-на билдим, уругларым. Даштын кырган-ачаңарга чугаалаайн — дээш, үне халаан.

К. ЭКЕР-ООЛ.

КРОССВОРД

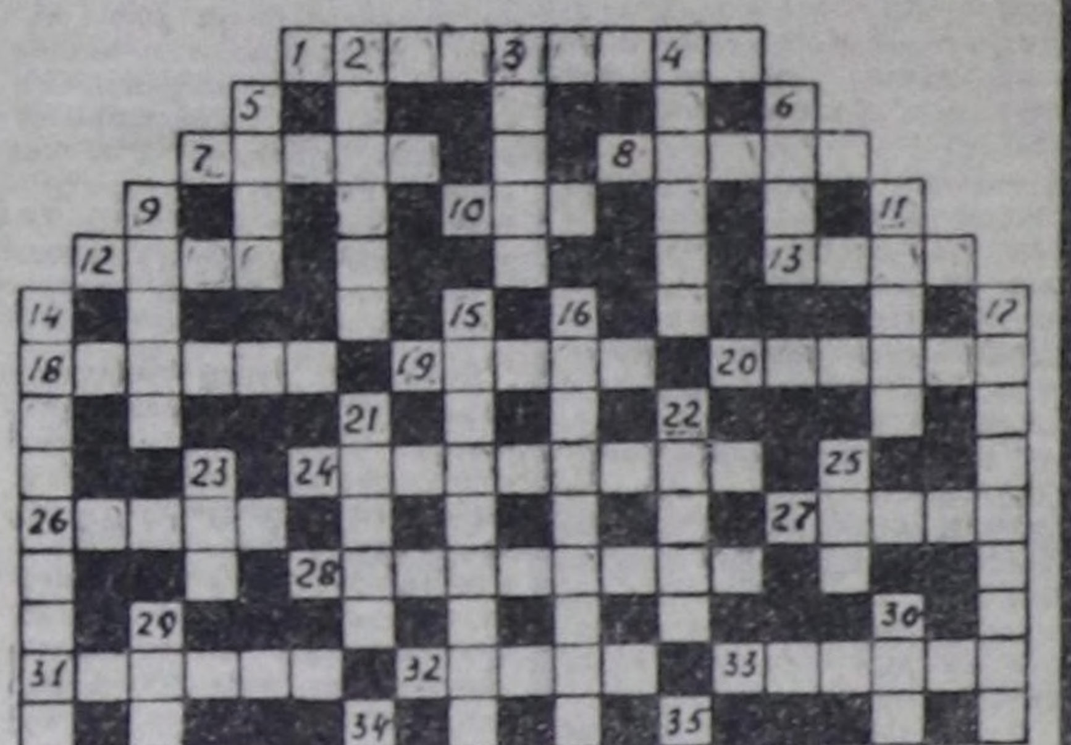

ДООРА ДУРГААР: 1. Тывада суур. 7. Бии-Хемниң адыры. 8. Тараа культуразы. 10. Найыр, шайлаашкын. 12. Изиг черлерниң дириг амытаны. 13. Насеком. 18. Чадаг шеригжи. 19. Автономнуг область төвү. 20. Хөгжүмчү. 24. Тыва улустуң ырызы. 26. Сан. 27. Мал чүъзүнү. 28 Чаңгыс үзелдиг кижилер бөлүү. 31. Аңчы кижиниң эдилели. 32. Совет Эвилелиниң маршалы. 33. Тожуда сууржугаш. 36. Дарган кижиниң эдилели. 39. Бок сиген. 40. Балык. 41. Тулаа кужу. 42. Шээр мал. 43. Тыва улустуң ырызы.

УЗУН ДУРГААР: 2. Амурнуң бир адыры. 3. Совет хирург, академик. 4. Үүже оңгары. 5. Куш. 6. Днистер бөлүүнден араатан аң. 9. Боо кезээ. 11. Тывада суур. 14. Кушкаш. 15. Экиүг металл. 16. Парлалга ажылдакчызы. 17. Дензи хемчээли. 21. Телевизор марказы. 22. Европада күрүне найысылалы. 23. Ыяш. 25. Демир эзилдирии. 29. Херээжен кижиниң каасталгазы. 30. Сочи хоорайның бир району. 34. Соок чепсек. 35. Ижин-хырындан кылган тыва чем. 37. Улуг куш. 38. Сураглыг тыва даш чонукчузу, РСФСР-ниң Репин аттыг күрүне шаңналының лауреады. 39. Хээкчилер отрядындан амытан.

Кроссвордту С. САЛЧАК тургускан.

Январь 24-те үнген кроссвордтуң харыызы.

ДООРА ДУРГААР: 5. Салчак. 6. Дерзиг. 9. «Эрик». 10. Барабан. 11. Таан. 12. Хылба. 14. Экран. 16. Кулак. 18. Рашида. 19. Өдүген. 22. Терек. 24. Чайык. 25. Чекпе. 28. Алаш. 30. Колонна. 31. Улар. 32. Коралл. 33. Багана.

УЗУН ДУРГААР: 1. Элик. 2. Тамба. 3. Шеңне. 4. Үзүт. 5. Сарлык. 7. Гранат. 8. Сарала. 13. Бызаңчы. 15. «Кеземче». 16. Кыдат. 17. Кадак. 20. Мрамор. 21. Сайлык. 23. Аптара. 26. Акула. 27. Кадар. 29. Шары. 31. Уран.

ТВ

ФЕВРАЛЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

7.00 — Эртенги гимнастика. Мультфильм. Музыка. 7.30 — «Үе». 8.15 — «Чүүден болгаш чүге». Уругларга дамчыдылга. 8.45 — «Эртем болгаш техника». Киножурнал. 8.55 — Чалыыларның чогаадыкчы ажылы. 9.25 — Айтырыглар—дилээшкиннер — шинтпирлер. Совет профэвилелдиң XVIII съездизинге уткуштур. 10.55— Азербайджан ССР-ниң күрүнениң танцы ансамблиниң концерти. 11.25 — «Кады ажылдажылга». Тележурнал. 11.55 — Бүгүдеге болгаш кижи бүрүзүнге. 12.25— «Алдын аскыр дагаажыгаш». Н. А. Римский-Корсаковтуң операзы. Ереванның күрүнениң үлегерлиг А. Спендиаров аттыг опера болгаш балет театрының шиизи. Чапсарда (13.20) — Бөгүн делегейде. 15.00 —Суббота — ада-иелер хүнү. 16.30 — «Бузурелчиг-даа бол — элдептиг». 17.30 — Фигуралыг чуңгулаашкын. Европаның чемпионады. Хостуг танцы. Югославиядан дамчыдылга. 18.45 — А. Князев ойнаар. (виолончель). 19.10 — Улуг Октябрьның оюнга. «Төөгүнүң өшпес одуруглары». Уран-чечен фильм. — «Москва—Генуя». 21.00— «Үе». 21.35 — «Суббота кежээзинде». Артистер аалдар болдурган концерт. ССРЭ-ниң улустуң артизи А. И. Райкинниң Күрүнениң эстрада театрынга юбилейлиг кежээзинден үзүндүлер. 23.20—23.30— Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «400 чыл болган соонда». Док. телефильмниң баштайгы көргүзүү. 8.30 — Ритмниг гимнастика. 9.00 — «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 9.30 — Авамның школазы. 10.00 — «Кадайланыышкын». Уран-чечен фильм. Н. В. Гогольдуң шиизинге. 11.35 — «Театрда, кинода болгаш телевидениеде музыка». Композитор Андрей Петров. 13.35 — «Целлулоид оолчугаштар». Үш сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 14.55 — «Капитаннар ортулуу». Мультфильмниң баштайгы көргүзүү. 15.25 — «Онза-дыр, эки-дир оо!». Телефильмниң баштайгы көргүзүү. Л. болгаш В. Шевченко дрессировщиктер дугайында. 16.00 — Стол теннизинге ССРЭ-ниң маргылдаазының түңнелдеринге. 16.40 — «Георгий Свиридовтуң белеткели». 18.00 — Үнүштер дугайында. 18.45 — «Бушниниң төрээн черинде». Док. телефильмниң баштайгы көргүзүү. 18.55 — Баскетбол. ССРЭ-ниң маргылдаазы. Эр кижилер. ЦСКА — «Жальгирис». Чапсарда (19.40)—«Тамчыктыг улуцар, чаштар!». 20.40— «Р. Шуманның ыр бөлүү». РСФСР-ниң алдарлыг артизи О. Соловьева ырлаар. 21.00 — «Үе». 21.35—23.55 — «Ужудуушкун үезинде болуушкун». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги, 2-ги сериязы.

Редакторнуң оралакчызы
К. К. САТ.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр. Агаарның температуразы дүне 26—31 градус, чамдык черлерге 17—22 градус, хүндүс 15—20 градус, чамдык черлерге 5—10 градус соок болур.

Кызылга чагбас. Дүне 27—29 градус, хүндүс 16—18 градус соок.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Веселенькое волшебство» 11.20 «Глория» 9.30, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Детство Бемби» 9.30, 13.00 «Полет в страну чудовищ» 11.10, 15.00 «Борис Годунов» (1, 2 сериязы) 17.50 «Не забудьте выключить телевизор» 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Человек со звезды» 14.00, 15.50, 17.40, 19.30 «Тайна жителей Луны» 12.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Верую в любовь» 14.00, 17.40, «Прости» 15.50, 19.30 шактарда.

ЧАРЛАЛ.

Профэвилелдериниң область чөвүлелинге (Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 30 дугаар бажың), суббота санында, эртенгиниң 9 шактан 17 шакка чедир күш-ажылдың болгаш ажыл төлевириниң, социал страхованиениң, чуртталга-амыдыралдың, күш-ажыл хоойлузунуң болгаш күш-ажыл камгалалының талазы-биле айтырыгларга хамаарышкан халас консультацияларны профэвилел кежигүннеринден ап болурун чарлап тур.

ШЫН
Адресивис: 667000,
Кызыл хоорай,
Щетинкин болгаш
Кравченко кудумчузу, 3

ТЕЛЕФОННАРЫ:
редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариатының 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлегпур килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузут килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солуннуң индекизи 54241.
Чылда 300 катап үнер.
Хемчээли 2 парлалга амазы.
Тиражы 22108 экз.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

Чагыг № 3446.
ТС—00233.